Nr 84.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till den lägre mejeriundervisningen; given Stockholms slott den 6 februari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 februari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström anför:

I statsverkspropositionen till årets riksdag, nionde huvudtiteln, punkt 25, anmälde jag, att de utredningsmän, som tillkallats för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande lämpligaste sättet för ordnande av den lägre lantbruksundervisningen, i sitt den 30 april 1930 avgivna betänkande jämväl behandlat frågan om den lägre mejeriundervisningen och därvid framkommit med förslag om vissa ytterligare anslag för detta ändamål. Jag anmälde även, att lantbruksstyrelsen i sitt remissyttrande den 8 november 1930 för sin del framlagt förslag om vissa

anslag för ändamålet. I avvaktan på slutförande av ärendets beredning har Kungl. Maj:t, på min hemställan, föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till den lägre mejeriundervisningen beräkna för budgetåret 1931/1932 ett belopp av 60,000 kronor.

Sedan förevarande spörsmål nu varit föremål för ytterligare beredning inom jordbruksdepartementet, anhåller jag att ånyo få anmäla ärendet för Kungl. Maj:t.

Frågan om mejeripersonalens utbildning berördes av jordbruksutredningen i dess den 6 februari 1930 avgivna betänkande angående vissa åtgärder för mejerihanteringens och smörexportens befrämjande. Utredningen framhöll därvid, att det för framställning av förstklassiga produkter och erhållande av ett gott utbyte av mejeridriften icke vore tillräckligt att förfoga över god råvara samt ändamålsenligt byggda och utrustade mejerier. En lika viktig förutsättning härför vore, att mejeriernas drift handhades av kunnig och skicklig mejeripersonal. Resultaten av mejerihanteringen vore i hög grad beroende av, om denna personal och de rådgivande personerna inom hanteringen erhålla en god utbildning samt sedermera få tillfälle att förkovra sina kunskaper och färdigheter, så att de kunna tillgodogöra nya rön och tekniska framsteg samt anpassa produktionen efter förändrade förhållanden. Med avseende å den grundläggande utbildningen — d. v. s. utbildningen av mejerister och mejerskor ävensom mejerikonsulenter — vore att märka, att planen för densamma uppgjorts under en tid, då mejerihanteringen ställde väsentligt andra och mindre krav på sina utövare än för närvarande. Framför allt erfordrades nu grundligare kunskaper i mejeritekniskt hänseende, större noggrannhet i produktionsdetaljer och kontroll, grundligare ekonomisk skolning samt — speciellt beträffande konsulenterna — bättre insikt i affärsförhållanden och organisation. Ehuru undervisningen undan för undan utökats med hänsyn till de ökade krav, som ställts på densamma, vore det dock naturligt, att den icke kunnat inom den gamla ramen anpassas så, att den tillfredsställde nutida behov. Ifråga om den lägre mejeriundervisningen gällde detta särskilt den undervisning, som meddelas vid mejeriskolor för kvinnor. Även mejeripraktiken före inträde vid mejeriskola behövde närmare regleras.

Emellertid gick jordbruksutredningen för sin del icke närmare in på utbildningsfrågan, utom i vad avser fortbildningen av äldre mejeripersonal, beträffande vilken på grund av vissa av utredningen framlagda förslag åtgärder sedermera vidtogos genom beslut av 1930 års riksdag. Anledningen till att utbildningsfrågan i övrigt lämnades å sido låg däri, att denna redan behandlats eller var under behandling av andra sakkunnigeberedningar. Vad angår den högre undervisningen på mejeriområdet hade denna fråga behandlats i betänkande, avgivet den 12 november 1927 av

de s. k. högre lantbruksundervisningssakkunniga (statens off. utr. 1927:32). Frågan om den lägre mejeriundervisningen återigen hade i enlighet med av jordbruksutredningen uttalat önskemål gjorts till föremål för behandling av de för utredning rörande den lägre lantbruksundervisningens ordnande särskilt tillkallade utredningsmännen.

Som jag inledningsvis nämnde, hava sistnämnda utredningsmän sedermera i sitt den 30 april 1930 avgivna betänkande med förslag angående ordnande av den lägre lantbruksundervisningen (statens off. utr. 1930:9) jämväl framlagt förslag beträffande ordnande av den lägre mejeriundervisningen. Utredningsmännen utgjordes av landshövdingen greve A. Mörner, ordförande, ledamöterna av riksdagens andra kammare lantbrukaren E. A. Gustafson och friherre S. H. F. Lilliecreutz, ledamoten av riksdagens första kammare domänintendenten S. Linders, ledamöterna av riksdagens andra kammare inspektören för lantmanna- och lanthushållsskolorna agronomen E. W. Ljung och hemmansägaren G. Strindlund samt föreståndaren för Säverstalunds lantmannaskola J. S. Svensson. Därjämte hade föreståndarinnan vid Rimforsa lanthushållningsseminarium L. Nathorst-Böös tillkallats att deltaga i utredningen, så vitt den angick lanthushållsskolor och annan för kvinnor avsedd lägre lantbruksundervisning. Vid behandlingen av frågan om den lägre mejeriundervisningen hava utredningsmännen haft överläggningar med professorn i mejerikemi m. m. vid Alnarp L. G. Thomé samt statskonsulenten i mejerihushållning E. Carlberg.

Utredningsmännen hava i sitt yttrande beträffande nu förevarande fråga till en början betonat, att det enligt deras mening vore ur lantbrukets synpunkt synnerligen angeläget, att förädlingen av mjölken, som är en av det svenska lantbrukets allra viktigaste alster, sker i mejerierna på ett så sakkunnigt och ekonomiskt förmånligt sätt som möjligt samt att de framställda produkterna äro av framstående beskaffenhet, så att de kunna betinga goda priser. Detta borde i sin tur återverka på det pris, som kunde betalas till lantmännen för mjölken. Härtill komme, att en mycket stor del av landets mejerier äro andelsmejerier eller eljest ägda av lantmän. Mejeriskötseln och mejeriundervisningen hade därför ett mycket intimt samband med lantbruket och lantbruksundervisningen.

Den vid mejerierna anställda personalen fördelade sig, enligt i betänkandet lämnade uppgifter, år 1927 sålunda:

	Föreståndare					Övrig personal		Summa	
	män	kvinnor	Mejerister	Mejerskor	Maskinister	män	kvinnor	män	kvinnor
Andelsmejerier	364	38	265	550	303	897	729	1,829	1,317
Övriga mejerier	269	30	384	619	215	367	501	1,235	1,150
Summa	633	68	649	1,169	518	1,264	1,230	3,064	2,467

Av största betydelse i förevarande sammanhang vore påtagligen föreståndarna, mejeristerna och mejerskorna. Gruppen föreståndare inneslöte emellertid olikartade element, nämligen dels fackutbildad personal

och dels personer utan dylik utbildning, såsom mejeriföreningsordförande eller andra lantmän, vilka icke handhava själva mejeridriften. Huru många i de nu nämnda grupperna, som erhållit verklig fackutbildning i mejeriskola, kunde icke angivas, men det vore antagligt, att detta antal knappast utgjorde en tredjedel av hela antalet i dessa grupper. De såsom »övrig personal» rubricerade utgjordes nästan helt och hållet av arbetspersonal och kunde i detta sammanhang lämnas åsido.

Av en i betänkandet lämnad redogörelse för den nuvarande organisationen för utbildning av mejeripersonal och denna organisations tillkomst må här göras följande sammanfattning.

Den nuvarande lägre mejeriundervisningen.

Statsbidrag till mejeriskolor har utgått sedan 1858. Undervisningen utvidgades efter hand till att omfatta mejerielevers utbildning vid enskilda mejerier, s. k. mejeristationer. Denna utbildning var avsedd endast för kvinnor. Vid Alnarp har lägre mejeriundervisning meddelats sedan 1893 dels för manliga elever i en med institutets egna medel underhållen kurs, dels för kvinnliga elever i en av Malmöhus läns hushållningssällskap underhållen mejeriskola. Sistnämnda skola nedlades 1921. Slutligen har från och med 1896 en enskild mejeriskola funnits vid Åtvidaberg, avsedd för såväl manliga som kvinnliga elever.

För lantbruks- och mejeriinstitutet i Alnarp utfärdades den 20 juni 1918 fönyade stadgar (nr 406), vilka ännu gälla. I dessa förekomma vissa bestämmelser även om den till institutet knutna *mejeriskolan för manliga elever*. Sålunda föreskrives i 1 §, att med institutet skall vara förenad en lägre mejeriskola avsedd att utbilda mejerister såväl genom teoretisk undervisning som genom praktisk övning i deras yrke. Enligt 2 § omfattar undervisningen vid den lägre mejeriskolan ett år. Enligt 3 § utgöras läroämnena vid nämnda skola av kemiens och fysikens allmännaste grunder, mejerilära, husdjurslära utom hästskötsel, husdjurens hälso- och sjukvårdslära, ångmaskinslära och husbyggnadslärans allmännaste grunder. Vid konsulentkursens mejerilinje och vid den lägre mejeriskolan skola enligt 13 § finnas platser för tillsammans 12 ordinarie elever, därav 2 frielever. Enligt 15 och 16 §§ fordras för inträde vid mejeriskolan att hava uppnått minst 18 års ålder, att hava med goda vitsord genomgått folkskola eller äga däremot svarande kunskaper samt att hava minst ett år allvarligt deltagit i alla vid ett mejeri förefallande göromål. Betalande elever i mejeriskolan erlägga enligt 18 § för undervisning och bostad årligen 50 kronor. För kosthåll m. m. erlägga betalande elever därjämte de avgifter, som för varje år bestämmas av institutets styrelse. Frielev erhåller kostnadsfritt samtliga dessa förmåner. Professorn i mejeriteknik och mjölkhushållning är tillika mejeriföreståndare. Institutets styrelse utfärdar närmare bestämmelser rörande undervisningen.

Förutom de i stadgarna upptagna läroämnena har sedan flera år under-

visning även meddelats i handelslära samt i svenska språket och räkning åt de elever, som behövt detta. Undervisningsämnena hava upptagit följande antal lektionstimmar:

Fysik, kemi, bakteriologi	75
Mejerilära	155
Husdjurslära (utom hästskötsel)	20
Hälso- och sjukvårdslära	10
Ångpanne- och ångmaskinslära	25
Husbyggnadslära och ritning	25
Handelslära	35
Mejeribokhålleri	65
Svenska språket och räkning	85
	495

Övningsämnena hava upptagit följande antal dagar:

Mejeriarbeten	310
Smörprovning	9
Arbeten i ko- och svinstall	10
	329

Lärare hava varit institutets vederbörande professorer, varjämte läraren i husbyggnadslära undervisat i detta ämne och ritning, kamreraren undervisat i bokhålleri, biträdande lärare handhaft undervisningen i handelslära ävensom i svenska språket och räkning samt ladugårdsföreståndaren lett övningarna i ko- och svinstallet.

Exkursioner hava företagits till mejerier i skolans närhet.

Antalet elever har under senare år varit 25. Sista läsåret var elevernas medelålder 27 år. Deras praktiktid varierade mellan 4 och 9 år. Avgiften för kursen är 900 kronor. Härför erhålles kost, bostad med enkla möbler, värme och ljus, nödig städning och läkarvård.

Eleverna hava i regel omedelbart efter kursens avslutning erhållit platser såsom föreståndare för mindre mejerier, förste mejerister, smör- och ostmejerister eller mjölkbedömare.

Redan innan de nyss omförmälda bestämmelserna år 1918 utfärdades för Alnarpsskolan hade lantbruksstyrelsen, efter anmodan av dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga verkställt utredning om reformering av den lägre mejeriundervisningen. Vad angår Alnarpsskolan ledde detta arbete dock icke till något resultat, i det att lantbruksstyrelsen vid avgivande av sitt utlåtande i ämnet den 25 oktober 1920 beträffande omorganisationen av den manliga undervisningen uttalade, att, enär denna fråga vore beroende av då ännu icke utförd tillbyggnad av mejeri- och bostadsbyggnader vid Alnarp, den-

samma måste tillsvidare anstå. Anmärkas må dock, att det inom lantbruksstyrelsen utarbetade sakkunnigeförslaget gick ut på utvidgning av Alnarpsskolan och densammas särskiljande i viss mån från institutet i övrigt. Som inträdesfordran skulle bl. a. uppställas krav på minst två års väl vitsordad mejeripraktik. Även kvinnor skulle enligt förslaget få mottagas vid skolan som elever. I förslaget uttalades, att, om Alnarpsskolan framdeles bleve otillräcklig för landets behov, ytterligare en skola borde upprättas och då helst i mellersta Sverige.

Beträffande den *lägre mejeriundervisningen för kvinnor* erhöll denna sin nuvarande organisation genom reglemente den 30 juni 1921 (nr 509), utfärdat på grundval av nyss omförmälda av lantbruksstyrelsen verkställda utredning. Enligt reglementet skall mejeriskola förläggas till välskött, tidsenligt anordnat mejeri. Högst sju skolor må inrättas. Lantbruksstyrelsen fattar beslut härom med iakttagande att skolorna fördelas på olika delar av landet. Inalles böra vid skolorna finnas platser för minst 42 frielever och 14 betalande elever. Varje kurs är ettårig med början 24 oktober. Den teoretiska undervisningen omfattar: svenska språket, räkning, naturkunnighet, mejerilära, byggnadslära, maskinlära och bokföring. De praktiska övningarna skola omfatta regelbundna turer i 1) undersökning av mjölk, 2) syrning av grädde och beredning av smör, 3) beredning av olika ostsorter och lagring av ost, 4) undersökning och bedömning av ost och smör, 5) skötande av ångpanna, ångmaskin och övriga mejerimaskiner samt, i den mån så lämpligen kan ske, deltagande i reparation och underhåll av mejerilokaler, maskiner och redskap. För inträde såsom elev fordras bl. a. en ålder av 19 år, goda vitsord om genomgången folkskolekurs, samt minst två års väl vitsordad mejeripraktik. Vid antagande av elever lämnas företräde åt sökande, vilken uppnått mogen ålder och äger särdeles god praktik samt företer intyg om förvärvade grundläggande kunskaper; dock skola såsom elever i första hand mottagas sökande, som genomgått av lantbruksstyrelsen anordnad kurs för mejerielever och av nämnda styrelse blivit hänvisade till viss mejeriskola. Frielev skall erhålla fri undervisning, kost och möblerad bostad m. m. Betalande elev erlägger avgift, vars storlek bestämmes av lantbruksstyrelsen, men är i övrigt likställd med frielev. Avgiften plägar bestämmas så låg, att den knappt motsvarar kostens värde. Elev får ej under lärotiden användas till annat arbete än sådant som kan befordra det ändamål, för vilket eleven vistas vid skolan. Till deltagande i mjölkning må elev icke användas. Elev är skyldig att vid behov i tur deltaga i göromål för det gemensamma skolhushållet. Skolans styrelse utgöres av fem ledamöter, varav en ordförande, utsedd av lantbruksstyrelsen, tre ledamöter, utsedda av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, ävensom skolans föreståndare. Därest mejeriskola är förlagd till lantbrukskola, fungerar denna skolas styrelse som styrelse även för mejeriskolan. Föreståndare antages av skolstyrelsen efter samråd med statskonsulenten i mejerihushållning

under iakttagande att, därest skolan är förlagd till privat mejeri, dettas innehavare skall förordnas, om han är villig därtill och kompetent. Vid skolan skall finnas en huvudlärare, som av lantbruksstyrelsen förklarats kompetent därtill. Föreståndaren må kunna antagas till lärare. Därjämte skall finnas en instruktionsmejerska, som med goda betyg genomgått mejeriskola samt av statskonsulenten godkänts såsom instruktionsmejerska.

De nuvarande sju mejeriskolorna äro förlagda till Oppeby i Södermanlands län, Bjärka-Säby i Östergötlands län, Ljungbyholm i Kalmar län, Blomberg i Skaraborgs län, Änge i Jämtlands län, Flarken i Västerbottens län och Nederkalix i Norrbottens län. Elevantalet utgjorde år 1928 inalles endast 45, växlande mellan 5 vid Oppeby och 8 vid Bjärka-Säby; 43 voro frielever och 2 betalande elever. 30 elever kommo från det egna länet och 15 från andra län. Den invägda mjölken var störst vid Ljungbyholm, nämligen cirka 3,220,000 kilogram. Vid Oppeby var den 1,720,000 kilogram, vid Bjärka-Säby 1,200,000 kilogram och vid Nederkalix 1,055,000 kilogram. Vid de tre övriga mejerierna var mjölkmängden jämförelsevis liten, nämligen vid Änge 703,000, vid Blomberg 655,000 och vid Flarken 603,000 kilogram. Vid Ljungbyholm bedrevs huvudsakligen smörtillverkning. Vid Oppeby och Bjärka-Säby synas smör- och osttillverkningen varit ungefär lika stora. Vid Blomberg och de norrländska mejerierna bedrevs huvudsakligen osttillverkning, varvid vid Änge förekom en avsevärd tillverkning av mesost. Den teoretiska undervisningen har omfattat 350 à 390 timmar, därav 75—97 timmar i svenska språket, 75—92 timmar i räkning, 30—52 timmar i naturkunnighet, 80—90 timmar i mejerilära, 20—30 timmar i maskin- och byggnadslära samt 70—80 timmar i bokföring.

Ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor utgår med 29,000 kronor. Därav utgår statsbidrag till mejeriinnehavare med högst 2,000 kronor årligen. Till huvudläraren må utgå fast lön med högst 800 kronor årligen jämte, om han ej är bosatt vid skolan, högst 300 kronor till bestridande av utgifter för resor till samt kost och bostad under vistelse vid skolan. Ersättning åt timlärare beräknas vid varje skola till 1,000 kronor. Huvudlärarna vid Nederkalix och Flarkens mejeriskolor åtnjuta rese- och traktamentsersättning med högst 600 kronor.

Vid behandlingen i jordbruksutskottet vid 1921 års riksdag av förslaget om ordnande av lägre mejeriundervisningen för kvinnor uttalades betänkligheter på grund av befarad svårighet att särskilt inom vissa delar av Norrland och mellersta Sverige erhålla elever med tillräcklig föregående utbildning. Denna farhåga visade sig också befogad, i det att det nästan genast befanns erforderligt att anordna särskild förutbildning för inträde i mejeriskola. Härigenom tillkommo de s. k. *elevmejerierna,* till vilka Kungl. Maj:t årligen anvisat anslag från det under nionde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar. Anslaget utgör 8,100 kronor och utgår som statsbidrag dels till kursens föreståndare med 150 kronor för varje

elev och dels som understöd till obemedlad elev med högst 120 kronor och till mindre bemedlad elev med högst 60 kronor för kurs. Reglemente för elevmejerierna är fastställt av lantbruksstyrelsen den 8 september 1922. Enligt detta antager styrelsen i mån av behov enskilt, välskött och tidsenligt mejeri till elevmejeri samt utser styrelse. Föreståndaren skall vara boende vid mejeriet och öva närmaste tillsyn över verksamheten. Elever antagas av mejeriets styrelse. För inträde fordras bland annat 18 års ålder samt goda vitsord om genomgången fullständig folkskolekurs eller därmed jämförliga kunskaper. Vid antagning av elever skall särskild hänsyn tagas till den tid, elev förut må hava deltagit i mejeriarbete. Kursen börjar 24 oktober och är ettårig. Elev erhåller avgiftsfritt undervisning, bostad och kost. Den teoretiska undervisningen omfattar: svenska språket, räkning, välskrivning och förande av mejerijournal. De praktiska övningarna utgöras av regelbundna turer i mejeriet, innefattande renhållning och mejeriinventariernas skötsel och vård, mjölkens invägning och separering, syrning av grädde och beredning av smör samt beredning och lagring av ost. För att meddela praktisk undervisning vid dylikt elevmejeri fordras att vara förklarad därtill kompetent av statskonsulenten i mejerihushållning. Elev, som med nöjaktiga vitsord genomgått kursen och förklarats för yrket lämplig, blir av lantbruksstyrelsen tilldelad plats vid mejeriskola.

Elevmejeriernas antal var år 1928 fjorton, varav tre i vartdera Södermanlands och Östergötlands län samt två i vart och ett av Skaraborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Hela antalet elever var 30, och av dessa voro endast 9 från andra län än det, där elevmejeriet var beläget.

Till komplettering av ovan nämnda uppgifter om statsanslag till den lägre mejeriundervisningen torde slutligen böra meddelas, att understöd av statsmedel jämväl utgår till elever vid lägre mejeriskolor för kvinnor. Understöden utgå ur anslaget till understöd av statsmedel åt vissa elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter. Bestämmelser i ämnet återfinnas i kungörelse den 15 juni 1922 (nr 296) med däri genom kungörelse den 20 juni 1930 (nr 235) vidtagna ändringar. Understöd till kvinnlig elev vid mejeriskola utgår med 120 kronor till obemedlad och 60 kronor till mindre bemedlad elev för varje årskurs. Understöd beviljas av lantbruksstyrelsen.

Vad slutligen beträffar *mejeriskolan vid Åtvidaberg* är dess kurs halvårig. Denna skola är helt privat samt åtnjuter icke statsunderstöd och är icke underkastad någon statskontroll.

Malmömötets förslag angående elevutbildningen.

Innan jag övergår till att redogöra för utredningsmännens förslag beträffande den lägre mejeriutbildningens ordnande, torde jag få lämna vissa kortfattade uppgifter om ett redan på hösten 1929 framkommet förslag rörande förutbildningen, vilket till lantbruksstyrelsen ingavs av kommitterade för ett i Malmö avhållet möte med representanter för Malmöhus läns

mejeriidkareförening, mjölkcentralen i Stockholm samt nio andra större mejeriföreningar och mejeriföretag. Nämnda förslag, betecknat »Ordningsregler för utbildning av mejerielever med betygsformulär», hade enhälligt antagits av vissa vid mötet tillsatta kommitterade. Förslaget, som i sin helhet finnes återgivet i utredningsmännens betänkande sid. 540—542, är av i huvudsak följande innehåll:

§ 1. Sökande till mejeriskola skulle hava genomgått ordnad elevutbildningskurs. — § 2. Denna skulle för män omfatta ett provår och tre års elevutbildning samt för kvinnor ett provår och två års elevutbildning. — § 4. För tillträde till provåret skulle fordras intyg om uppnådd ålder av 18 år, god frejd, läkarintyg om god hälsa och stark kroppsbyggnad samt goda vitsord om genomgången fullständig folkskolekurs eller därmed jämförliga kunskaper. Provåret skulle kunna genomgås på vilket välskött mejeri som helst. — § 6. Elevutbildningen skulle länsvis ställas under ledning av en mejerinämnd, bestående av en representant för länets mejeriidkareförening, en representant för länets mejeristförening och länets mejerikonsulent. Om någon av dessa organisationer saknades inom länet eller mejerikonsulent icke funnes därstädes, skulle hushållningssällskapet utse de bristande ledamöterna. — § 7. Elevutbildningen skulle ske vid elevmejerier, utvalda av lantbruksstyrelsen. — § 9. Utbildningen skulle omfatta såväl praktisk färdighet inom mejeriyrket som vissa teoretiska kunskaper. — § 10. Elev skulle för sitt arbete erhålla kost och logi samt kontant lön, bestämd efter förhållandena i orten samt med hänsyn tagen till att elevtiden vore en utbildningstid. — § 13. Elevmejeri skulle vara underkastat inspektion av lantbruksstyrelsen.

Utredningsmännens förande den lägre lantbruksundervisningen förslag.

Utredningsmännens förslag angående ordnande av den lägre mejeriundervisningen föregås — förutom av nyss omförmälda redogörelse för det från Malmömötet härrörande förslaget — av en redogörelse för åtskilliga yttranden, som under utredningen införskaffats från mejerikonsulenter, mejeriskolor, mejerist- och mejeriföreningar samt intresserade enskilda personer ävensom från styrelsen för svenska smörprovningarna. Beträffande innehållet i denna redogörelse torde jag få hänvisa till betänkandet sid. 542—550.

För egen del anföra utredningsmännen inledningsvis följande.

Då vi nu gå att för egen del yttra oss beträffande den lägre mejeriundervisningens anordnande, vilja vi till en början återgiva följande uttalanden av de sakkunniga, som år 1915 på lantbruksstyrelsens uppdrag avgåvo förslag i ämnet. Med hänvisning till att ifrågavarande undervisning erhöll sin första egentliga utformning under 1890-talet, anförde de sakkunniga:

»Mejerihanteringen har under de årtionden, som förflutit, sedan den lägre mejeriundervisningen ordnades, nått en omfattning mer än dubbelt så stor som då. Ej mindre genomgripande hava emellertid förändringarna varit med avseende på metoder och arbetssätt inom mejeridriften. Denna var förr i huvudsak att betrakta som ett hantverk, där skickligheten i stort sett bestämdes av vederbörandes handlag, vana och omsorg vid tillämpningen av ett under utbildningen praktiskt inlärt ar-

betssätt. Att känna *varför* en sak gjordes på det ena eller andra sättet och *pröva* om och i sådant fall vilka förändringar i metoden, som kunde påkallas av under arbetet mötande förhållanden, det låg i regel utanför vederbörande mejerists eller mejerskas uppgift.

Nu har åter mejerihanteringen, liksom så många andra grenar av vår industri, i ej ringa grad förstått att tillgodogöra sig vetenskapens rön och dess arbetssätt. Dess praktiska metoder hava vetenskapligt undersökts, klarlagts och utvecklats och vila sålunda nu ej längre endast på praktisk erfarenhet. Det kräves därför också av dem, som skola hava ledningen av det praktiska arbetet i mejerierna om hand, att de känna och förstå *varför* de skola gå tillväga på det ena eller andra sättet, samt även huru de, när förhållandena kanske dag för dag förändras, skola finna sig tillrätta därmed. Detta innebär visserligen ej, att den praktiska yrkesutbildningen inom den lägre mejeriundervisningen får tillbakasättas — denna är nu ej mindre viktig än förr — men mejerihanteringens nuvarande ståndpunkt kräver, att ledarna av det praktiska arbetet därinom skola utbildas så, att de känna de vetenskapliga grundvalarna för sitt arbete och äga kunskaper och omdöme nog att tillämpa dem i sin dagliga gärning. Det har stått klart för oss, att om vår lägre mejeriundervisning skall kunna fylla dessa krav — oeftergivliga för vår mejerihanterings fortsatta utveckling — då måste också undervisningen omläggas så, att större mått av teoretiska kunskaper genom den bibringas eleverna. Men å andra sidan får denna undervisning ej bliva något skilt från det praktiska arbetet, den bör tvärtom gå hand i hand med detta, förklarande och tillämpande. Endast därigenom får den för elevernas kommande verksamhet det praktiska värde, den kan och bör hava.»

I dessa femton år gamla uttalanden få vi till fullo instämma. De gälla i lika hög grad de nuvarande förhållandena och hava under den förflutna tiden blivit ytterligare bestyrkta av erfarenheten. Därest vår mejerihantering skall kunna ytterligare utvecklas och vinna den höga standard, för vilken den har så goda förutsättningar, är det påtagligen nödvändigt, att vid densamma i högre grad än nu anställes skicklig, fackutbildad personal, och för detta ändamåls vinnande är det oundgängligt, att bättre och rikligare tillfällen än nu beredas för meddelande av dylik fackutbildning.

Att ens approximativt beräkna behovet av fackutbildad personal möter stora svårigheter. Vad först den manliga personalen beträffar, utvisar statistiken, att år 1927 funnos 633 föreståndare och 649 mejerister, tillhopa 1,282 personer. Då emellertid en stor del av föreståndarna utgöras av lantmän utan mejeriteknisk utbildning och därför nu böra lämnas åsido, torde totala antalet behövlig manlig fackutbildad personal icke böra anslås högre än till 900 à 1,000. Jämväl med hänsyn till det totala antalet mejerier, 1,648, varav 682 andelsmejerier, synes nämnda beräkning hava viss sannolikhet för sig, helst som vid de största mejerierna mer än en manlig mejerist torde vara anställd. Om man vidare antager, att varje mejerist stannar i yrket i genomsnitt under 20 år, blir årliga tillskottsbehovet 45 à 50 mejerister. För närvarande lärer den genomsnittliga tiden för en mejerists kvarstannande i yrket ej kunna sättas längre än till omkring 15 år, men det synes oss kunna antagas, att i mån som mejerihushållningen utvecklas och mejeristernas yrke specialiseras deras avlöning kommer att höjas och de själva stanna i yrket längre än nu. Till nu ifrågavarande kategori böra räknas även de år 1927 befintliga 68 kvinnliga

föreståndarna, vilkas befattningar torde kräva lika god utbildning som beträffande de manliga mejeristerna. Även om genom ökad koncentration av mejeridriften personalbehovet i vissa fall kommer att nedbringas, lärer just till följd av samma förändring behovet av högre kvalificerad mejeristpersonal av den kategori, som nu är i fråga, bliva mera framträdande. Tendensen synes också gå i riktning mot ökad användning av manlig personal på de ledande platserna. I varje fall är det ur mejerihanteringens synpunkt av största vikt, att just på dessa platser finnas fullt kompetenta personer med grundlig utbildning. Man synes därför kunna såsom grundval för organisationen av en mejeriundervisning av ungefär samma omfattning som i den nuvarande skolan vid Alnarp tillsvidare lägga ett antal av 50 utexaminerade elever årligen. Det stora antalet inträdessökande till Alnarpsskolan ger anledning antaga, att för en undervisning av nu angivna omfattning icke skola saknas elever.

Antalet mejerskor utgjorde enligt 1927 års statistik 1,169. Då detta antal motsvarar blott ungefär två tredjedelar av hela antalet mejerier eller 1,648 och då påtagligen flera av de större mejerierna hava mer än en mejerska, visar det sig, att ett mycket stort antal mejerier icke haft någon mejerska alls anställd. I åtskilliga fall torde anställandet av manlig mejerist hava gjort mejerska obehövlig. Hur som helst torde man nu böra utgå från nyssnämnda antal av 1,169 mejerskor. Dessa stanna icke i yrket i genomsnitt lika länge som männen. Ifall man i medeltal beräknar en anställningstid av 15 år, vilket dock i själva verket torde vara för långt, skulle det årliga tillskottsbehovet bliva nära 80 utexaminerade mejerskor. I betraktande av den rådande tendensen till koncentration av mejeridriften, synes emellertid årsbehovet kunna tillsvidare beräknas något lägre eller till 65 à 70.

Utbildningen av mejerister.

Mejeriskolornas antal.

Utredningsmännen övergå därefter till frågan om utbildning av manliga mejerister och sådana kvinnliga mejerister, som vilja vinna samma kompetens som de manliga. Därvid konstateras till en början under hänvisning till nyss återgivna uttalanden, att den nuvarande mejeriskolan vid Alnarp med dess årskontingent av 25 elever icke ensam kan fylla behovet. Utredningsmännen ansluta sig därför till tanken på inrättande av ytterligare en mejeriskola av samma typ i mellersta Sverige.

Härom uttalas följande.

Såväl på grund av att det icke gärna skulle vara ur undervisningens synpunkt lämpligt att förstora denna skola till den grad, att den skulle kunna mottaga ända till dubbla det nuvarande elevantalet, som ock med hänsyn till önskvärdheten att för sökande från andra landsdelar underlätta genomgåendet av en dylik kurs och icke minst på grund av det väckande och befruktande inflytande förefintligheten av en välskött mejeriskola av förevarande slag bör kunna utöva på hela mejerihanteringen i den landsdel, där den är belägen, synes oss en ny skola av samma typ böra inrättas å lämplig plats i mellersta Sverige. Frågan om den lämpligaste förläggningsplatsen synes icke nu kunna bliva föremål för något bestämt uttalande. Därest vid en förläggning till Ultuna av den ifrågasatta lantbrukshögskolan även den högre mejeriundervisningen kommer att ingå som ett led i denna, lärer, såsom styrelsen för lantbruksinstitutet vid Ultuna framhållit, även en lägre mejeriskola lämpligen kunna förläggas dit. I så fall

skulle denna skola bliva en direkt statsinstitution liksom den vid Alnarp befintliga. I annat fall synes, i betraktande av de skäl, Ultunastyrelsen och Ultuna egendoms förvaltare anfört, den manliga mejeriskolans förläggande till Ultuna icke gärna böra komma i fråga. Den mellansvenska skolan bör i sådant fall anordnas såsom en statsunderstödd, till något i alla avseenden lämpligt, framstående enskilt mejeri anknuten skola. Helst synes skolan böra vara förlagd till lämplig plats i Mälardalen eller närmast därintill gränsande trakter, men så många omständigheter måste härvid tagas i betraktande, att frågan nu måste lämnas beroende på ytterligare utredning och på underhandlingar mellan lantbruksstyrelsen och vederbörande mejerier.

Förutbildningen.

Utredningsmännen lägga stor vikt vid förutbildningens ordnande. På grund av det stora antalet inträdessökande hade praktiktiden för de vid Alnarpsskolan under senare år antagna elever varit vida högre än den reglementsenligt fastställda. Tiden hade varierat mellan fyra och nio år. Det nuvarande systemet hade likväl icke befunnits tillfredsställande och reformsträvandena från mejerihanteringens målsmän hade därför koncentrerat sig på åstadkommande av en reglerad och koncentrerad elevutbildning såsom förberedelse för inträde i mejeriskolan. Utredningsmännen hava för sin del funnit sig kunna uttala sin anslutning till det ovan återgivna av mötet i Malmö framförda förslaget och hava lagt detta till grund för sin framställning i ämnet, vilken i denna del är av följande innehåll.

§ 1. Den här uppställda regeln att sökande till mejeriskola skall hava genomgått en ordnad elevutbildningskurs kan möjligen synas väl sträng för att städse gälla utan undantag. Vi tro dock, att det är nödvändigt att uppställa detta krav, enär man eljest riskerar, att elever komma in i skolan med alltför ojämna förkunskaper, vilket skulle allvarligt skada undervisningen.

§ 2. Utbildningstiden för inträde i manlig mejeriskola har i Malmöförslaget upptagits till 1 provår samt 3 års elevutbildning. Detta förslag bör ses i sammanhang med de föreslagna bestämmelserna om elevtidens användning. Enligt § 3 skulle under provåret bedrivas endast praktiskt mejeriarbete. Enligt § 9 skulle under de tre egentliga elevåren såväl utföras praktiskt arbete som ock meddelas viss teoretisk undervisning, omfattande dels förklaringar över arbetena i ett mejeri i anslutning till någon kortfattad lärobok dels ock, om det är påkallat av behovet, undervisning i svenska språket (rättskrivning) och räkning. I samma § 9 föreslås ock, att vid den praktiska utbildningen skall ungefär lika tid ägnas de tre huvudområdena ångpanne- och maskinskötsel, smörtillverkning samt osttillverkning. Tillika bör beaktas förslaget i § 4, att för tillträde till provåret skall fordras att hava uppnått 18 års ålder.

Dessa föreslagna bestämmelser hava hos oss väckt vissa betänkligheter. Det har synts kunna innebära en viss fara att göra den obligatoriska elevtiden så lång som fyra år, varav skulle följa att hela utbildningstiden, mejeriskolan inräknad, bleve fem år. Det torde kunna befaras, att denna långa lärotid skulle motverka bemödandena att bereda mejerihanteringen erforderlig tillgång på fackutbildad manlig personal. Vi hava

också ansett det kunna dragas i tvivelsmål, huruvida åt skötseln av ångpanna och maskiner behöver ägnas lika lång tid som åt vardera av smör- och osttillverkning. Vidare hava vi ansett gagnet av att redan under dessa elevår teoretisk mejeriundervisning meddelas i anslutning till lärobok kunna med skäl betvivlas. Under förutsättning att härmed endast avses att giva enkla förklaringar rörande det tekniska utförandet av arbetena i mejeriet hava vi dock ansett förslaget härom kunna godtagas. Slutligen har det synts oss önskligt, att de elever, som på grund av i annan ordning inhämtade kunskaper icke äro i behov av undervisning i svenska språket och räkning, vartill enligt vår mening bör läggas även välskrivning, erhålla någon förmån i avseende på inträde vid mejeriskola.

Vi hava med hänsyn härtill ansett själva elevtiden kunna begränsas till 2 år. Därav böra smör- och osttillverkning omfatta den huvudsakliga tiden med ungefär lika tid för vardera samt den återstående tiden ägnas åt ångpanne- och maskinskötsel samt andra mejeriarbeten. Hela elevtiden, provåret inräknat, blir då 3 år. Då vi icke ifrågasätta någon ändring i förslaget om att inträdesåldern till provåret skall vara 18 år, kommer inträdesåldern i mejeriskolan att bliva lägst 21 år.

Det har, som sagts, synts oss önskligt, att elever med fullständigare utbildning än folkskolans kurs erhålla någon förmån. Vi hava därvid ansett, att icke annan dylik föregående utbildning än genomgången lantmannaskola bör komma ifråga. Visserligen kunde det, om man endast fäste sig vid kunskaper i svenska språket och räkning, ifrågasättas att medgiva samma förmån jämväl åt den som genomgått folkhögskola eller eljest hade motsvarande kunskaper i dessa ämnen, men det nära sambandet mellan lantbruk och mejeridrift har för oss utgjort ett avgörande skäl härvidlag. Det är nämligen av stor betydelse för en yrkesman på mejeriområdet att hava goda kunskaper på lantbrukets och speciellt kreatursskötselns område, så att han kan sätta sig in i mjölkproducenternas förhållanden och villkor och likaså är det av stor vikt för lantmännen att vid mejeriet mötas med förståelse i dessa avseenden. Lantbruk och mejeridrift böra samverka och böra gå hand i hand. Denna metod har särskilt i Danmark och Finland visat särdeles gynnsamma och efterföljansvärda resultat. I fråga om beskaffenheten av den förmån, som bör beredas lantmannaskolelever, vilja vi först förorda en viss förkortning av elevtiden. Då den egentliga kontrollerade elevpraktiktiden påtagligen icke bör minskas, kan förkortningen endast åstadkommas i fråga om provtiden. Denna synes också kunna för dessa mer meriterade sökande utan betänkligheter nedsättas till $^1/_2$ år. Härigenom skulle sammanlagda tiden i lantmannaskolas huvudkurs och vid mejeriutbildningen bliva 3 år eller lika med vad härovan föreslagits för övriga elever. Med hänsyn såväl till att för inträde i lantmannaskola kräves ett års föregående jordbrukspraktik som ock därtill, att undervisning i svenska språket, räkning och välskrivning vid elevmejeri icke torde tarvas för f. d. lantmannaskolelever, bör emellertid någon ytterligare förmån beredas dessa. Vi vilja i detta syfte föreslå, att dessa elever skola äga företräde framför andra sökande dels vid placering å elevmejeri efter provtidens slut och dels senare vid inträde i mejeriskola. Måhända kan det befinnas praktiskt att sammanföra dessa elever till visst eller vissa elevmejerier för att undervisningen åt alla eleverna vid samma elevmejeri må bliva ensartad.

§ 6. Mejerinämnd bör inrättas för varje hushållningssällskaps område inom de län, som äro delade i två sådana områden. I enlighet med det

av smörprovningarnas styrelse framlagda förslaget förorda vi, att sällskapets förvaltningsutskott utser nämnden samt att vederbörande mejeriidkarförening och mejeristförening få avge förslag till representanter.

§ 7. Smörprovningarnas styrelse har föreslagit, att till elevmejeri må antagas endast sådant mejeri, där personalen direkt anskaffas och avlönas av mejeriföretaget samt såiunda icke genom åtagen entreprenad tillhandahålles av mejeriföreståndaren. Vi anse det visserligen vara riktigt, att denna grundsats iakttages, men finna det onödigt att införa stadgande därom i reglementet, enär det bör förutsättas, att lantbruksstyrelsen även tar denna omständighet i betraktande vid utseendet av elevmejerier.

§ 9. Angående denna paragraf åberopas vad som beträffande undervisningen anförts vid § 2. Undervisningen i svenska språket, räkning och välskrivning bör meddelas av därtill kompetent person, såsom lärare vid folkhögskola eller lantmannaskola eller ock folkskollärare. Någon avgångsexamen i dessa ämnen torde icke behöva hållas med eleverna men betyg bör sättas. Den praktiska undervisningen bör under föreståndarens ledning och på hans ansvar meddelas av personer, som förklarats kompetenta därtill av lantbruksstyrelsen, och bör härvid givetvis minst fordras genomgången mejeriskola av nu förevarande slag samt grundlig praktik.

§ 10. Vi ansluta oss till den här utalade åsikten, att elev skall under elevtiden åtnjuta fri kost och logi samt en lön, avpassad efter förhållandena i orten och med hänsyn tagen till att elevtiden är en utbildningstid. Vi anse i enlighet härmed, att något statsunderstöd i form av stipendium icke bör utgå till dessa elever.

Beträffande provårstiden torde några särskilda föreskrifter utöver vad Malmöförslaget innehåller icke erfordras. Dylikt provår bör kunna fullgöras vid vilket välskött mejeri som helst.

Beträffande det erforderliga antalet elevmejerier, dessa mejeriers fördelning inom landet samt antalet elever vid varje mejeri kunna dessa frågor, enligt vad utredningsmännen framhålla, endast avgöras på grundval av erfarenheten. Mejeriernas storlek bleve därvid i viss mån bestämmande. Om man antoge, att årligen minst 50 elever borde utbildas för inträde i mejeriskola, skulle, då elevtiden skulle vara tvåårig, minst 100 elevplatser erfordras.

I Malmömötets förslag hade förutsatts, att denna elevmejeriorganisation skulle kunna anordnas utan särskilt understöd från statens sida. Vid sådant förhållande hava utredningsmännen ansett sig sakna anledning att föreslå något sådant understöd. Därest det emellertid komme att möta svårighet att sålunda uppbygga ett tillräckligt stort och tillfredsställande elevmejerisystem, torde frågan om statsunderstöd böra upptagas till prövning. Om ett måttligt understöd gåves, kunde staten lättare ställa krav på elevmejeriets och undervisningens beskaffenhet samt förebygga, att eleverna bleve oskäligt utnyttjade i praktiskt arbete till förfång för deras utbildning.

Mejeriskolans organisation och undervisning.

Utredningsmännen uttala, att den nu vid Alnarpsskolan lämnade mejeriundervisningen i huvudsak ansetts ganska lämpligt anordnad. De anse,

att typen med ettårig skola bör bibehållas. Skolan skulle vara avsedd huvudsakligen för män men skulle vara öppen även för kvinnor. Den typ av kurs, omfattande ett halvt år, som representeras av skolan i Åtvidaberg, kunde icke anses lämna så god utbildning, som detta viktiga yrke kräver. Dylika kurser borde icke heller framdeles understödjas med statsmedel. Beträffande själva undervisningen framhålla utredningsmännen, att denna bör vara både teoretisk och praktisk, samt anföra vidare följande ifråga om skolans organisation och undervisningsplan.

Vad därefter beträffar organisationen av själva den lägre mejeriskolan, avsedd huvudsakligen för män men öppen även för kvinnor, har i det föregående meddelats, att vid Alnarpsskolan den teoretiska undervisningen plägat upptaga cirka 495 lektionstimmar samt den praktiska undervisningen i övningsämnen cirka 329 dagar. Enligt från institutet erhållna uppgifter plägar arbetet i mejeriet pågå hela läsåret förutom 10 dagars julferier och 10 dagars sommarferier. Tjänstgöringen i mejeriet kräver dagligen 5 à 7 timmar och är fördelad i 10-dagarsturer samt omfattar de vanliga i ett mejeri förekommande arbetena.

Med avseende å denna skola vilja vi först framhålla såsom angeläget, att den erhåller en från institutet mera fristående ställning och organiseras i viss analogi med de till Alnarp förlagda trädgårdsskolan och lantbruksskolan. Detta påyrkades redan av 1915 års sakkunniga. För såväl Alnarpsskolan som den av oss ifrågasatta nya mellansvenska skolan bör gälla ett och samma reglemente, liksom nu ett gemensamt reglemente gäller för alla lantbruksskolor i södra och mellersta Sverige (26/1926) och för trädgårdsskolorna (551/1924).

Merbemälda sakkunniga framlade år 1915 förslag till reglemente för mejeriskolan vid Alnarp. I huvudsakliga delar torde detta förslag kunna lända till efterföljd. Antalet elever var där angivet till högst 30, vilket synes kunna godkännas. I avseende på inträdesfordringarna bör enligt vårt förslag krävas godkänd utbildning vid elevmejeri samt 21 års ålder, ävensom god hälsa m. m. Någon inträdesprövning bör icke äga rum. Företräde bör såsom ovan nämnts tillerkännas f. d. lantmannaskolelever. Elev bör för undervisningen betala en låg avgift enligt styrelsens bestämmande samt liksom vid lantmannaskolorna själv bekosta sitt uppehälle vid skolan ävensom bostad. Dock bör styrelsen kunna påfordra, att eleverna begagna av institutet tillhandahållen bostad och kost mot av styrelsen bestämd avgift. Då eleverna sålunda skola själva bekosta sitt uppehälle vid skolan och därjämte utföra ett omfattande arbete i mejeriet, synes det berättigat, att behövande elever må kunna erhålla statsunderstöd enligt samma regler som gälla för elever vid lantmannaskola. Då hittills totala årsavgiften varit 900 kronor för elev utan rätt till elevunderstöd, böra dessa föreslagna bestämmelser innebära avsevärda förmåner för eleverna.

Kursen bör som sagt vara ettårig. Den bör börja den 1 november och avslutas före den 24 oktober påföljande år. Åt den teoretiska undervisningen bör enligt vår mening beredas avsevärt ökat utrymme. Visserligen böra eleverna för erhållande av erforderlig praktisk utbildning och grundlig vana vid alla mejerigöromål fortfarande utföra det huvudsakliga arbetet i mejeriet men för egentligt grovarbete torde de icke böra tagas i anspråk. 1915 års sakkunniga beräknade, att den av dem före-

slagna teoretiska undervisningen skulle draga inalles 622 timmar. Även denna tid synes oss vara väl kort. Vi vilja för vår del föreslå nedan angivna timantal, varvid 1915 års sakkunnigas förslag angivits inom parentes.

Svenska språket	(60)	60
Välskrivning	(25)	—
Räkning	(75)	75
Bokföring	(75)	80
Handelslära och affärskorrespondens	(20)	40
Kemi	(50)	60
Fysik	(25)	25
Bakteriologi	(10)	25
Mejerilära	(100)	160
Maskinlära	(60)	60
Byggnadslära med ritning	(52)	55
Husdjursskötsel, mjölkhygien	(50)	50
Sjukvårdslära	(20)	20
Mejeriekonomi, mejeriorganisation och föreningsväsen	—	50
	(622)	760.

Då undervisningen i välskrivning förutsättes undangjord vid elevmejerierna eller lantmannaskola, behöver icke någon tid däråt ägnas vid skolan. Däremot anse vi väsentligt ökad tid böra ägnas åt handelslära med affärskorrespondens, kemi, bakteriologi, mejerilära och maskinlära, varjämte som nytt ämne upptagits mejeriekonomi, mejeriorganisation och föreningsväsen. I samband med sistnämnda ämne bör även lämnas en kort undervisning i den lagstiftning, som är av betydelse för mejeridriften, i den mån så icke skett i handelsläran. Det är överhuvud av stor vikt, att den merkantila och organisatoriska utbildningen göres vida grundligare än nu. Även om vid större mejerier affärsledningen oftast är anförtrodd åt någon på detta område speciellt förfaren person, lärer det i synnerhet vid mindre mejerier vara erforderligt, att mejeriföreståndaren kan, jämte det han har ansvaret för tillverkningen, även biträda med eller själv sköta produkternas avsättning på förmånligaste sätt. Tillverkning och avsättning äro i hög grad beroende av varandra. Endast därest bägge i erforderlig mån beaktas och bringas att samverka kan ett gott ekonomiskt resultat uppnås.

Denna teoretiska undervisning motsvarar i genomsnitt nära tre lektionstimmar varje söckendag, när ferierna frånräknas.

Vid undervisningens anordnande bör uppmärksammas, att tillräcklig tid lämnas eleverna till överläsning, författande av föreskrivna uppsatser m. m. En eller flera studieresor böra också företagas.

Den praktiska undervisningen bör meddelas genom övningar under lärares ledning, varvid eleverna indelas i turer. Dessa övningar, vilka pågå varje förmiddag och för övrigt i den utsträckning mejeriets drift påkallar, böra avse att öka elevernas redan i praktiken inhämtade praktiska färdigheter, att göra dem fullt förtrogna med en nutida mejerihanterings alla detaljer, att giva dem övning och vana i hanterandet av mindre vanliga mejerimaskiner och arbetsmetoder samt att hos dem inskärpa det på lärorummet inlärda genom talrikt förekommande exempel och försök på mejeriverksamhetens olika områden. För att detta mål skall kunna vin-

nas, kräves att mejeriet ständigt hålles i bästa ordning och är försett med fullt tidsenliga mejeriredskap och maskiner samt att dess instruktionspersonal är fullt tillräcklig för att under lärarnas ledning kunna utöva nödig tillsyn och giva behövlig personlig handledning åt den enskilde eleven.

Beträffande Alnarpsskolan är dess lärarfråga fullständigt beroende av huruvida den högre mejeriundervisningen fortfarande förlägges dit eller icke. Det har därför, i det läge vari frågan om den planerade lantbrukshögskolan för närvarande befinner sig, icke synts lämpligt att nu framlägga något utformat förslag i detta avseende. Vid den mellansvenska skolan torde, därest den icke förlägges till Ultuna, särskilda anordningar böra träffas för erhållande av lämpliga och kompetenta lärarkrafter, varvid förhållandena i väsentlig mån bero på skolans förläggning. Vi anse det därför ändamålslöst att för närvarande söka konstruera något förslag i detta avseende.

Särdeles viktigt är, att tillräcklig och fullt kompetent instruktionspersonal finnes anställd. Det minsta som behövs är en mejerist för skumning och smörberedning, en mejerist eller mejerska för ostberedning och ostlagring samt en mejerimaskinist. Åtminstone de båda förstnämnda böra hava genomgått mejeriskola av nu ifrågavarande slag samt därutöver förvärvat framstående skicklighet och erfarenhet under flerårig praktik.

Statsunderstödet till mejeriskolor.

Utredningsmännen anse påtagligt, att den lägre mejeriskolan vid Alnarp bör erhålla visst statsanslag. Storleken av anslaget vore beroende av hur den högre mejeriundervisningen ordnades och kunde därför icke ens approximativt av utredningsmännen beräknas. Detaljerat förslag därom borde i sinom tid avgivas av Alnarpsinstitutets styrelse. — Minst lika svårt vore att beräkna något anslagsbelopp för den mellansvenska skolan, enär de förhållanden, under vilka den komme att arbeta, likaledes vore ovissa. Sannolikt vore dock, att den vid ungefär lika elevantal komme att draga något större kostnader i statsbidrag än Alnarpsskolan.

Elevunderstöd.

Utredningsmännen föreslå, att elevunderstöd må utgå jämväl till elever vid nu behandlade mejeriskolor efter samma grunder som tillämpas beträffande elever vid lantmannaskolor.

Special- och repetitionskurser.

I betänkandet innefattas jämväl förslag om anordnande av vissa special- och repetitionskurser för mejerister. Härför föreslås ett anslag av 2,000 kronor per år, jämte 250 kronor till elevstipendier.

Utbildningen av mejerskor.

Utredningsmännen framhålla, att, då de beräknat årsbehovet av mejerskor högre än det nuvarande reglementets platssiffra, det vore nödigt att finna lämpliga utvägar att öka elevantalet. Även om genom därtill ägnade åtgärder — exempelvis ökning av antalet frielevplatser — det nuvarande platsantalet skulle bliva fullt besatt, torde de nuvarande skolorna dock icke kunna leverera det beräknade årligen behövliga elevantalet. Härför erfordrades, att antingen antalet skolor av nuvarande typ ökades eller åtminstone vissa skolor anordnades på sådant sätt, att de kunde mottaga ett väsentligt större elevantal än nu. Sistnämnda even-

tualitet innebure en mer eller mindre genomgripande omorganisation av hela skolsystemet.

Förutbildningen.

Innan de sakkunniga närmare ingått på organisationsfrågan, hava de upptagit till behandling spörsmålet om de kvinnliga elevernas förutbildning. Därvid har erinrats, att det för närvarande finnes ett organiserat system av elevmejerier för kvinnliga elever. Bibehållandet därav har allmänt förordats, ehuruväl från vissa håll en del förändringar påyrkats. Under erinran om det ovan återgivna Malmömötets förslag i denna del anföra utredningsmännen härutinnan bland annat följande.

Vi hava av förut angivna skäl ansett oss kunna förorda, att för de manliga eleverna praktiktiden vid elevmejeri efter fullgjort provår begränsas till 2 år. Påtagligen böra lägre anspråk i detta avseende uppställas för de kvinnliga än för de manliga mejeriskolorna. För inträde vid de kvinnliga mejeriskolorna fordras nu två års väl vitsordad praktik. Det ena av dessa år plägar fullgöras vid elevmejeri. Vi hava inhämtat, att vissa svårigheter understundom mött för att erhålla fullt elevantal till dessa elevmejerier. Till följd härav hava också till skolorna måst i viss utsträckning antagas elever, som icke genomgått elevmejeri utan annorledes fullgjort den föreskrivna tvåårigа praktiken. På grund av dessa förhållanden hava vi funnit det icke vara tillrådligt att utsträcka den obligatoriska lärotiden vid elevmejeri utöver det nuvarande året. Det praktikår, som kräves utöver året vid elevmejeri, bör föregå sistnämnda år och alltid utgöra provår. Visserligen torde denna minsta praktikkurs om sammanlagt två år vara i knappaste laget, men vi kunna ej underlåta att fästa visst avseende vid den från Oppeby uttalade farhågan, att alltför mycket skärpta krav på praktik före inträdet i skolan skulle kunna verka ofördelaktigt på elevtillslutningen. De mejerskor, som genomgått en kvinnlig mejeriskola, torde icke heller kunna påräkna att framdeles i yrket i allmänhet erhålla lika höga löner som de manliga mejeristerna, och därför kan det icke gärna begäras, att de skola ägna lika lång tid åt sin utbildning. Med hänsyn till praktiktidens korthet torde det icke vara möjligt att för de kvinnor, som genomgått lantmannaskola eller ock huvudkurs eller längre kurs vid lanthushållsskola, nedsätta provtiden, men de böra hava företräde till inträde vid elevmejeri och mejeriskola. I övrigt anse vi, att de av oss förordade bestämmelserna rörande den manliga elevutbildningen böra gälla jämväl beträffande utbildningen av elever för inträde i de kvinnliga mejeriskolorna. Även vid dessa elevmejerier bör således lämnas teoretisk undervisning i svenska språket, räkning och välskrivning. Eleven bör av mejeriet erhålla kost och logi och en lämpligt avvägd lön. Däremot anse vi, att de nuvarande elevunderstöden av statsmedel böra indragas och i stället statsbidraget till elevmejeriets innehavare ökas till 250 kronor för varje elev för att bereda bemälda innehavare tillfälle att utbetala sådan lön, som nyss nämnts.

Detta vårt förslag innebär icke någon väsentlig ändring i de nuvarande bestämmelserna angående elevmejerier. På grund härav kan det icke antagas, att eleverna skola vid inträdet i skolan hava nämnvärd större praktisk erfarenhet än för närvarande torde vara fallet. En väsentlig del av undervisningen i praktiskt avseende torde därför även framgent böra ske vid själva skolan.

Att vid de kvinnliga mejeriskolorna uppställa genomgången vederbörlig elevutbildning såsom ett obligatoriskt inträdesvillkor torde visserligen vara önskligt men lärer åtminstone tillsvidare få anses vara för strängt. I mån av platstillgång böra även andra elever med minst två års väl vitsordad mejeripraktik kunna mottagas, därest de vid prövning visa sig äga nöjaktiga kunskaper i svenska språket, räkning och välskrivning. Icke desto mindre synas elevmejerier böra upprättas i så stort antal, att de från dem årligen utgångna eleverna åtminstone i det närmaste motsvara det antal, som mejeriskolorna beräknas årligen mottaga, nämligen 65 à 70.

Elevmejerier borde enligt utredningsmännens förslag upprättas för samtliga av dem föreslagna skolor. Det framhålles såsom synnerligen viktigt, att dylika mejerier inrättas i så många län som möjligt. Den nuvarande starka lokaliseringen av dessa mejerier borde, uttala utredningsmännen, icke bibehållas och anföra därom ytterligare följande.

Det kan knappast undgå att framstå som en orättvisa mot stora landsdelars befolkning, att tillfället för densamma till mejeriundervisning nu är i hög grad eftersatt. Ty det är uppenbart, att befintligheten av ett elevmejeri å en ort kraftigt stimulerar till genomgående av detsamma och gynnsamt påverkar fackutbildningen inom orten på mejerihanteringens område. Vi anse dock, att icke fullt så många elevmejerier behöva för närvarande inrättas, att skolornas maximiantal elever eller 80 blir fyllt, utan torde ett antal av 30 elevmejerier, motsvarande 60 elever efter beräkning av två vid varje mejeri, kunna tillsvidare vara tillräckligt. Det återstående antalet elevplatser vid skolorna kan lämpligen reserveras för elever, som komma från annan utbildning. Antalet elevmejerier synes för vardera av den södra och mellersta skolan böra vara 8, för den västra 6 à 7 samt för var och en av Jämtlandsskolan och skolorna i övre Norrland 2 à 3.

Mejeriskolornas organisation.

Utredningsmännen framhålla, att det såväl vid Malmömötet som i yttranden från andra håll påyrkats, att man borde frångå det nuvarande systemet med många små skolor och övergå till ett mindre antal större skolor. Tre skolor hava ansetts behövliga, en i södra, en i mellersta och en i norra Sverige.

Vid behandlingen av denna fråga hava utredningsmännen fäst särskilt beaktande vid ett av statskonsulenten i mejerihushållning den 1 november 1929 till lantbruksstyrelsen avgivet yttrande i anledning av en från Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott gjord framställning om förläggning av en statsunderstödd mejeriskola för kvinnor inom sällskapens område.

I detta yttrande anför statskonsulenten, bland annat, att rekryteringen av mejeripersonal för dessa län ävensom för vissa andra torde varit avsedd att i första hand ske medelst elever, som genomgått Oppeby mejeriskola i Södermanlands län. Då framställningen syntes beröra förhållanden inom ett vidsträcktare område, har han verkställt en undersökning, som bland annat utvisar, att produktionsriktningen på mejeriområdet är jämförelsevis likartad inom de tre nämnda länen samt inom Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro och Västmanlands län, i det att större delen av mjölken där användes till skumning, d. v. s. för erhållande av grädde till

försäljning eller smörberedning. Inom Jämtlands län dominerar däremot ystningen. Då dessutom osttillverkningen därstädes i övervägande grad inriktat sig på andra ostslag än i de förut nämnda länen, visade sig, att Jämtland alltså intoge en särställning. Av de från mejeriskolan i detta län (Ånge) under åren 1922—1928 utgångna 45 eleverna hade 41 eller 91 procent fått anställning inom länet. Av dessa uppgifter ansåg han framgå, att mejeriskolan i Jämtlands län varit erforderlig för tillgodoseendet av enbart jämtländska behov. Ifråga om Oppeby ställde sig saken annorlunda. Av de från denna skola under åren 1922—1928 utgångna 49 eleverna hade 21 fått anställning, åtmistone till en början, i Södermanlands län men de övriga spritts över en stor del av riket. De nuvarande två mejeriskolorna hade sålunda endast på ett högst otillfredsställande sätt kunnat tillgodose behovet av mejeriskolutbildad personal inom andra av de ovannämnda länen än Jämtland och Södermanland. För avhjälpande av denna brist syntes två utvägar möjliga. Antingen kunde man inom dessa län upprätta ytterligare en mejeriskola av nuvarande typ — eller ock skapa en större mejeriskola, vilken skulle tillgodose såväl Södermanlands län som ock Stockholms, Uppsala, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län. Vid en sådan större skola borde kunna mottagas 15 à 20 elever. Huvudläraren borde för att dagligen kunna övervaka mejeriets drift vara bosatt vid skolan. Han skulle meddela undervisning i huvudämnena samt vara utbildad mejerikonsulent. Behovet av timlärare blev ej större än vid en mindre skola. Inrättandet av en dylik skola innebure avsevärda fördelar. Dels komme eleverna att kunna erhålla en under läsåret mera jämnt fördelad undervisning än som vore möjligt med nuvarande skolorganisation, emedan huvudläraren nu ej vore boende på platsen. Dels skulle eleverna kunna praktiskt handledas på ett bättre sätt, då det skulle ske genom en mejerikonsulent i stället för av en mejerska. Dels borde den teoretiska undervisningen kunna göras betydligt mera givande, då den skulle meddelas av en i praktiken medverkande huvudlärare. Tillika borde framhållas, att huvudläraren, som ju skulle bo vid mejeriskolan, borde bättre lära känna eleverna och deras kvalifikationer, vilket syntes vara av betydelse vid elevernas placering på mejerierna efter genomgången kurs. Sedan mejeridriften numera koncentrerats på sådant sätt, att mejerierna över lag blivit större och flera verkligt stora mejerier anlagts, syntes det icke böra erbjuda någon större svårighet att erhålla lämplig plats för en mejeriskola av föreslagen storlek. Statskonsulenten har på grund härav föreslagit, att skolan vid Oppeby måtte indragas och en ny mejeriskola för kvinnor, avsedd för 15 à 20 elever, upprättas för Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorrlands län. Därjämte borde antalet elevmejerier ökas.

Utredningsmännen anföra för egen del, att denna statskonsulentens framställning synts dem särdeles beaktansvärd. Motiveringen överensstämde med de synpunkter, som framförts vid Malmömötet och i flera inkomna yttranden från andra håll. De sålunda till förmån för större skolor än de nuvarande anförda skälen syntes övertygande och fullt giltiga även för andra landsdelar än som avsetts i konsulentens framställning, därest icke förhållandena påkallade särskilda undantagsregler. Utredningsmännen anse vissa sådana undantag erforderliga och uttala i ämnet ytterligare följande.

För Jämtland har statskonsulentens utredning påvisat önskvärdheten av att en särskild mindre skola fortfarande upprätthålles. Även för de båda nordligaste länen Västerbotten och Norrbotten torde undantag böra göras. Då dessa sistnämnda landsdelar icke böra sammanföras med Jämtland och då man ej heller torde böra hänvisa dem till en mejeriskola i mellersta Sverige, lärer bibehållandet av den mindre skoltypen för övre Norrland framstå såsom en nödvändighet. Huruvida de nuvarande båda skolorna i Västerbottens och Norrbottens län böra sammanslås till en gemensam skola eller om två skolor böra där bibehållas, är vanskligt att avgöra. Med hänsyn till att den förstnämnda skolan är specialiserad för tillverkning av västerbottensost synas vissa skäl förefinnas för att fortfarande hava två skolor. Men för landets söder om nämnda tre län belägna delar synes systemet med stora skolor vara fullt användbart. Då statskonsulenten ansett det icke böra erbjuda särskild svårighet att erhålla lämplig plats för en dylik skola i mellersta Sverige, lärer förläggningsfrågan kunna finna lämplig lösning även i de övriga nu avsedda landsdelarna. Om man frånser Jämtlands och de två nordligaste länen, står upprättandet av två större skolor jämte den av statskonsulenten föreslagna mellansvenska skolan i nära överensstämmelse med Malmömötets förslag om tre skolor. Efter övervägande av förhållandena hava vi kommit till den åsikt, att den ena skolan borde vara avsedd för sydöstra och södra Sverige samt huvudsakligen omfatta Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus och Hallands län. Den andra borde huvudsakligen betjäna västra Sverige samt vara avsedd för Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län. Gotland kunde föras antingen till det mellersta eller det södra distriktet. Den södra skolan borde liksom den mellersta vara avsedd för 15 à 20 elever, under det att för den västra elevantalet icke torde böra beräknas högre än 12 à 16.

Om man antager ett elevantal för såväl skolan i Jämtland som för vardera skolan i övre Norrland av 6 à 8, skulle härigenom sammanlagda elevantalet bli 60 à 80 eller i medeltal 70.

För inträde vid kvinnlig mejeriskola borde stadgas genomgång av elevmejeri eller annan motsvarande utbildning. Då för tillträde till provår skulle fordras 18 års ålder, skulle lägsta inträdesåldern vid mejeriskola bliva 20 år.

Beträffande undervisningen uttala utredningsmännen, att den teoretiska utbildningen, som omfattade 350—390 timmar, syntes böra något ökas. För de större skolorna föreslås följande timantal, varvid de för läsåret 1927—1928 i genomsnitt redovisade angivas inom parentes.

Svenska språket	(80)	70
Räkning	(78)	80
Naturkunnighet (kemi, fysik, bakteriologi)	(34)	60
Mejerilära	(82)	120
Maskin- och byggnadslära	(22)	30
Bokföring	(72)	80
Handelslära, mejeriekonomi och föreningslära	—	40
	(368)	480.

Detta antal av 480 lektionstimmar motsvarade något mindre än två lektionstimmar varje söckendag, ferier frånräknade. För de mindre skolorna torde detta timantal kunna något reduceras. Tillräcklig tid borde beredas för överläsning.

Mejeriarbetet borde bedrivas så, att det finge karaktär av undervisning till nytta för elevernas utbildning. För rent grovarbete borde eleverna icke användas annat än i viss mindre utsträckning.

Lärare.

Anskaffandet av lärarkrafter vore, enligt vad utredningsmännen framhålla, en ytterst viktig fråga. Det syntes påtagligt, att allvarliga anmärkningar med fog kunde riktas mot det nuvarande systemet, enligt vilket huvudläraren icke är bosatt vid skolan utan reser dit periodvis för att hålla lektioner och tillse skolans skötsel. Utredningsmännen anse nödvändigt, att huvudläraren vid de tre större skolorna blir boende vid skolan och ägnar densamma större delen av sin tid och arbetskraft. För de mindre skolorna i Jämtland och övre Norrland torde detta villkor näppeligen kunna uppställas. Men det framhålles såsom önskvärt, att, därest mejerikonsulenten i orten blir huvudlärare, lärarens stationsort och platsen för skolan äro så nära varandra som möjligt och helst sammanfalla. Huvudläraren bör, enligt vad utredningsmännen framhålla, städse äga mejerikonsulentutbildning.

Då huvudläraren icke ens vid de större skolorna lärer få sin tid fullt upptagen av skolarbetet, även med inräknande av det praktiska handledande av eleverna, som bör tillkomma honom, borde han hava i uppdrag att utöva tillsyn över samtliga de elevmejerier, som tillhöra skolans distrikt. En sådan tillsyn utövas nu av statskonsulenten i mejerihushållning, men han hinner i regel ej med mer än ett besök per år vid varje elevmejeri. Det vore emellertid högst behövligt med en tätare tillsyn, vid vilken ingående handledning kunde lämnas för den praktiska undervisningen. En sådan anordning hade visat sig önskvärd. Såsom ett önskemål framhålles för övrigt, att innehavaren av det mejeri, där större skola är förlagd, anställer huvudläraren såsom föreståndare för detta mejeri, enär endast därigenom enhet i undervisningen och mejeriarbetet kunde med säkerhet åstadkommas.

I övrigt borde den teoretiska undervisningen, i den mån så befinnes lämpligt, kunna anförtros åt timlärare, särskilt i svenska språket och räkning. Den praktiska undervisningen borde under huvudlärarens ledning och tillsyn utövas av instruktionspersonal, som av lantbruksstyrelsen förklarats därtill kompetent.

Elevernas ställning.

Ifråga om elevernas ställning anse utredningsmännen, att en utvidgning av deras förmåner är motiverad. De anföra härom följande.

Vad beträffar elevernas ställning vid dessa mejeriskolor må till en början erinras, att enligt nuvarande regler skola finnas inalles 42 frielevplatser och att frieleverna erhålla fri undervisning, kost och möblerad

bostad, varemot betalande elever erlägga viss avgift, vilken lärer plägat bestämmas så låg, att den knappt motsvarat kostens värde. Antalet betalande elever har varit mycket litet samt utgjorde vid samtliga skolor under läsåret 1926—1927 blott fem och under läsåret 1927—1928 endast två. Eleverna torde icke åtnjuta någon avlöning från mejeriet. Statsunderstöd till obemedlade och mindre bemedlade elever hava utgått efter samma regler som vid lantbruksskolor med 120 respektive 60 kronor för helt år. Eleverna vid dessa mejeriskolor hava alltså ansetts liksom lantbruksskolornas elever betala de naturaförmåner, de åtnjuta av skolan, medelst sitt arbete därstädes, här i skolans mejeri.

Den omständigheten att frielevplatserna kunnat fyllas men att endast några få av de för betalande elever avsedda platserna blivit besatta synes ådagalägga, att skolkursen befunnits vara alltför dyrbar för andra än frielever. En utvidgning av elevernas förmåner synes därför böra äga rum. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom att det föreskrives, att samtliga elever skola vara frielever. Detta torde icke kunna anses innebära någon obillighet gent emot mejeriskolans innehavare, enär ju denne åtnjuter förmånen av elevernas arbete utan ersättning.

Elevunderstöd böra utgå av statsmedel enligt samma system som för närvarande.

Statsanslaget för mejerskeutbildningen.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår, att utredningsmännen tänkt sig ett statsunderstöd till varje elevmejeri av 250 kronor per elev. Beräknat efter 60 elever per år skulle härför erfordras ett anslag av 15,000 kronor.

Beträffande skolorna för kvinnliga mejerister skulle utredningsmännens förslag icke behöva medföra avvikelse från de nuvarande anslagsnormerna utom ifråga om lönen till huvudläraren. Denna skulle enligt förslaget bestämmas till 6,000 kronor per år vid de tre sydligare skolorna. Statsanslaget för envar av dessa tre skolor skulle alltså beräknas sålunda:

Till mejeriskolans innehavare	kronor	2,000
» huvudläraren	»	6,000
» timlärare	»	1,000
	kronor	9,000.
För tre skolor	»	27,000.

I fråga om skolorna i Jämtland och övre Norrland uttalas, att det fortfarande lärer bliva nödvändigt att såsom huvudlärare anlita tjänstgörande mejerikonsulenten. Då den teoretiska undervisningen skulle ökas och tillsynen även skulle skärpas, borde den till huvudläraren utgående lönen höjas. Lönen syntes dessutom böra bestämmas till visst bestämt belopp för att främja ett sammanförande i lokalt avseende av skolans förläggningsplats med huvudlärarens bostadsort, varvid borde stadgas skyldighet för huvudläraren att själv bestrida eventuellt erforderliga resekostnader för tjänstgöring vid skolan. Utredningsmännen föreslå ett arvode av

1,500 kronor till huvudläraren vid envar av dessa skolor. För dessas vidkommande skulle anslagsberäkningen då ställa sig sålunda:

Till mejeriskolans innehavare	kronor 2,000
» huvudläraren	» 1,500
» timlärare	» 1,000
	kronor 4,500.
För tre skolor	kronor 13,500.

Special- och repetitionskurser.

Även för mejerskornas räkning borde enligt utredningsmännens förslag anordnas special- och repetitionskurser. Härför föreslås ett årligt anslag av 1,500 kronor.

Sammanfattning av utredningsmännens förslag om statsanslag.

Sammanfattningsvis utmynna utredningsmännens förslag i följande krav på bidrag från statens sida, varvid till jämförelse de nu utgående anslagen till den lägre mejeriundervisningen jämväl angivits.

	Nu utgående anslag:	Utredningens förslag:
Utbildning av mejerister:		
Elevmejerier	kronor —	kronor —
Mejeriskolan vid Alnarp	» — [1]	» — [1]
Mejeriskola i mellersta Sverige	» —	» — [2]
Special- och repetitionskurser	» — [3]	» 2,000
Utbildningen av mejerskor:		
Elevmejerier	» 8,100[4]	» 15,000
Större mejeriskolor	» —	» 27,000
Mindre »	» 29,000	» 13,500
Special och repetitionskurser	» — [3]	» 1,500
	kronor 37,100[5]	kronor 59,000[5]

Härtill skulle komma de anslag, som bleve erforderliga för elevunderstöd åt såväl manliga som kvinnliga elever vid mejeriskolorna. Däremot skulle enligt förslaget inga elevunderstöd av statsmedel utgå under förutbildningstiden. Förstnämnda elevunderstöd skulle för varje årskurs utgöra vid lägre mejeriskolan för kvinnor: till mycket behövande elev 140 kronor, behövande elev 100 kronor och mindre behövande elev 60 kronor, samt vid lägre mejeriskola för män: till mycket behövande elev 50 kronor, behövande elev 30 kronor och mindre behövande elev 15 kronor.

Reservation.

I en till betänkandet fogad reservation har utredningsmännens ordförande landshövdingen greve Mörner uttalat sig för en treårig utbildnings-

[1] Ingår i allmänna anslaget till lantbruks- och mejeriinstitutet i Alnarp.

[2] Eventuellt anslag.

[3] Å riksstaten för budgetåret 1930/1931 finnes för ändamålet anvisat ett extra reservationsanslag av 30,000 kronor.

[4] Utgår ur anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

[5] Oberäknat anslaget till mejeriskolan (eventuellt mejeriskolorna) för manliga mejerister

tid vid elevmejeri utöver provåret såsom villkor för inträde vid mejeriskola för män. Mot att provåret förkortas till hälften för dem, som förut genomgått lantmannaskola, har han dock icke något att erinra.

Remissyttranden.

Över det av utredningsmännen avgivna betänkandet med förslag angående ordnande av den lägre lantbruksundervisningen hava infordrade yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen (som hört styrelserna för lantbruks-, lantmanna-, lanthushålls- och mejeriskolorna), skolöverstyrelsen, statskontoret, samtliga landsting och hushållningssällskap ävensom centralrådet för skogsvårdsstyrelsernas förbund, varjämte Sveriges allmänna lantbrukssällskap samt åtskilliga föreningar och sammanslutningar på lanthushållningens område beretts tillfälle att yttra sig.

Emellertid har frågan om den lägre mejeriundervisningen upptagits till behandling allenast i ett relativt fåtal av de inkomna yttranden. Jag skall i det följande lämna en korfattad sammanfattning av de uttalanden, som därvid gjorts.

Landsting.

Av *landstingen* hava endast fyra särskilt yttrat sig i frågan. Västmanlands läns landsting har intet att erinra mot förslaget. Jämtlands läns landsting anser kommitténs förslag bärande och uttalar särskilt sin anslutning till den meningen, att undervisningen i mejeriskolorna avgjort främjas, om läraren är bosatt vid eller i närheten av skolan. Örebro läns landsting ansluter sig till greve Mörners reservation beträffande förutbildningens längd. Södermanlands läns landsting anser den nuvarande ordningen med större antal mindre skolor i stort sett väl fylla sitt ändamål, och något behov av lokala förändringar föreligga enligt landstingets mening icke.

Hushållnings-sällskap.

Av *hushållningssällskapen* hava Norrbottens läns, Västerbottens läns, Kristianstads läns, Älvsborgs läns och Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott i stort sett anslutit sig till förslaget, sistnämnda förvaltningsutskott dock med ett påpekande, att det föreslagna bidraget till mejeriskolas innehavare i de tre sydligare skolorna syntes för lågt tilltaget. Även vissa andra av de nämnda sällskapen hava haft en del detaljanmärkningar. Icke heller hushållningssällskapen i Gävleborgs län och i Värmlands län hava haft något att i huvudsak erinra. Den föreslagna förändringen i organisationen för de kvinnliga mejeriskolorna avstyrkes å andra sidan av Södermanlands läns, Östergötlands läns och Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Förslaget om kortare förutbildning har avstyrkts av Södermanlands läns, Uppsala läns, Östergötlands läns, Värmlands läns, Örebro läns och Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Gotlands läns hushållningssällskap anser behov föreligga att ytterligare överarbeta förslaget.

Till närmare belysande av hushållningssällskapens ståndpunktstagande

torde jag få lämna följande redogörelse för vissa av yttrandena, nämligen till den del några mer speciella synpunkter däri kommit till uttryck.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott synes mest benäget att gå in för en treårig elevutbildningstid förutom ett provår. Vidare betonas vikten utav att kraven på utbildning i ångpanne- och maskinskötsel icke eftersättas. Maskineriet i ett tidsenligt mejeri representerar så stort kapital och är så invecklat, att brist på insikter i fråga om dess skötsel och vård kunde bliva ödesdiger. Förslaget om att bereda lantmannaskoleeleverna någon företrädesställning avstyrkes.

Beträffande utbildningen av mejerskor framhålles, att praktiktiden borde bestämmas till tre år. Sällskapet anser, att de nuvarande mindre mejeriskolorna med fördel kunde ersättas av tre stora skolor, en i södra Sverige vid Alnarp, en i mellersta Sverige vid Ultuna och en i Norrland, exempelvis i Umeå. Särskilda mindre skolor för att tillgodose vissa norrlandslän vore obehövliga. De specialtillverkningar, som skulle inläras vid dessa, anses med lika stor fördel kunna inläras vid de större skolorna.

Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott uttalar sig emot, att något företräde skulle givas åt elever vid lantmannaskolorna med avseende å inträde i mejeriskolor. I grund och botten skulle en sådan anordning bereda förmåner åt lantmannaskolan på bekostnad av mejeriskolan.

Beträffande mejeriskolor för kvinnor framhåller förvaltningsutskottet vikten utav, att eleverna verkligen få utföra arbetena i skolmejeriet under klart och odelat ansvar, vilket torde bliva svårt i så stora kurser som avses i kommittéförslaget. Beträffande skolornas förläggning framföras samma synpunkter som gjorts gällande av länets landsting. Utskottet uttalar en bestämd mening om att Oppeby mejeriskola bör bibehållas.

Förvaltningsutskottet framhåller värdet utav att sällskapets mejerikonsulent får tjänstgöra som mejeriskolans huvudlärare. Härigenom tvingas konsulenten att även för undervisningens skull följa med utvecklingen på mejerihanteringens område. Han får därigenom också personlig bekantskap med de personer, som efter skolans slut erhålla anställning inom verksamhetsområdet, vilket underlättar hans verksamhet som konsulent. Även för undervisningen vore det nuvarande systemet till stort gagn, i det att de erfarenheter och rön, som konsulenten gör i sitt arbete, kunna komma eleverna till godo.

Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har i stort sett intet att erinra mot förslaget i vad det rör elevutbildningen för mejerister. Det framhålles dock som angeläget, att endast sökande med mycket god praktik intagas i mejeriskolorna. Den av kommittén föreslagna förkortningen i elevutbildningen för elev, som genomgått lantmannaskola, finner förvaltningsutskottet därför icke motiverad.

Beträffande mejeriskolan för män uttalas, att maximiantalet elever synes väl högt tilltaget i förslaget. Särskilt det praktiska utbytet av underdervisningen torde bliva lidande om antalet elever bestämmes så högt. Även det tilltänkta antalet undervisningstimmar syntes väl högt tilltaget, om man tager hänsyn till att elevernas tid i avsevärd utsträckning kommer att upptagas av den praktiska undervisningen och att tid till studier på egen hand även måste finnas. En minskning i antalet timmar för den teoretiska undervisningen syntes därför önskvärd. Detta kunde ske därigenom att undervisningen i sådana ämnen som svenska, välskrivning och räkning skulle undangöras under den praktiska elevtiden.

Beträffande utbildningen av de kvinnliga mejeristerna uttalas, att förhållandena icke torde medgiva att den obligatoriska elevutbildningen göres längre än kommittén föreslagit. Då det hittills visat sig förbundet med vissa svårigheter att få lämpliga personer in på banan, ifrågasätter förvaltningsutskottet, om icke goda skäl talade för, att eleven under vistelsen vid elevmejeriet erhölle direkt statsunderstöd, som alltefter behovsgraden skulle utgå med förslagsvis 30—20—15 kronor per månad.

I fråga om undervisningen framhålles i likhet med vad som uttalades beträffande de manliga mejeriskolorna, att undervisningen i vissa teoretiska ämnen borde kunna undangöras på elevstadiet. Undervisningstiden för svenska och räkning borde sålunda kunna inskränkas till 40 à 50 timmar. Härigenom skulle hela antalet undervisningstimmar för den teoretiska undervisningen minskas till 380, vilket vore det högsta som lämpligen borde anslås till teoretisk undervisning vid mejeriskolan.

Beträffande själva organisationen av dessa skolor framhålles, att erfarenheten från länets mejeriskola i Bjärka-Säby varit gynnsamma och de från skolan avgångna eleverna hava på ytterst få undantag när visat sig kunniga och dugliga i sitt yrke. Utskottet ifrågasätter om det verkligen föreligger behov av någon radikal omläggning av nuvarande system och uttalar, att den nuvarande organisationen — naturligtvis med de förändringar, som tidsförhållandena undan för undan påkalla — fortfarande borde bibehållas.

Vid bedömande av denna fråga borde även vissa andra synpunkter beaktas. Det förhållandevis stora elevantal, för vilket de större skolorna skulle vara beräknade, torde medföra vissa svårigheter vid den praktiska utbildningen. Svårigheter torde också yppa sig när det gäller att få lämpliga mejerier, villiga att mottaga en dylik skola. Det av kommittén beräknade anslaget 2,000 kronor till skolmejeriets innehavare vore uppenbarligen för lågt. Men även om detta anslag höjdes, skulle det ändock icke bliva lätt att finna lämpliga skolmejerier. Slutligen borde beaktas, att vid flera av de nuvarande mejeriskolorna för kvinnor — och i vart fall vid den inom Östergötlands län förlagda — mejeriets innehavare under senare tid nedlagt avsevärda kostnader på mejeriskolorna och på mejeriutrustningen m. m., vilka kostnader säkerligen icke kommit i fråga, om mejereiinnehavaren kunnat beräkna, att skolan hastigt komme att nedläggas.

Förvaltningsutskottet anser sig därför och med hänsyn till, att den nuvarande organisationen icke är äldre än sedan 1921, icke kunna tillstyrka den av kommittén föreslagna omorganisationen. För att tillgodose behovet av mejerskor borde, om detta behov icke kunde fyllas av de nuvarande skolorna, tagas under övervägande att upprätta ytterligare så stort antal skolor, som behovet ger vid handen.

Värmlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott instämmer livligt i utredningsmännens uttalande om behovet av skicklig fackutbildad mejeripersonal. Med hänsyn till mejerihanteringens dominerande betydelse för landets jordbruksnäring syntes det utskottet också välmotiverat, att staten kraftigt bidrager till åstadkommande och befrämjande av tidsenlig fackutbildning på detta område. Förvaltningsutskottet ansluter sig i huvudsak till kommitténs förslag men framför dock följande erinringar.

Utskottet framhåller elevutbildnigens betydelse och anser, att det vid Malmömötet den 25 oktober 1929 antagna förslaget borde godtagas som allmän regel för denna utbildning. Dock håller utskottet före, att förvär-

vade kunskaper och visad praktisk duglighet böra tillmätas större betydelse än sättet för densammas förvärvande. Följaktligen borde även annan utbildning kunna godkännas för inträde i mejeriskola, under förutsättning att den kan styrkas vara minst jämngod med den föreslagna ordinarie elevutbildningen.

Med hänsyn till provårets betydelse för fortsatt utbildning ifrågasätter utskottet vidare om icke provåret borde få fullgöras vid mejeri, som står under lämplig kontroll.

Utskottet uttalar sig emot den i jämförelse med Malmömötets förslag ifrågasatta minskningen i elevtiden. En total utbildningstid på fem år vore icke att anse som för lång. Erfarenheten från sista läsåret vid Alnarps mejeriskola, där elevernas medelålder uppgives hava varit 27 år och föregående praktiktid varierande mellan 4 och 9 år, motsäger också kommitténs uppfattning, att fem års total utbildningstid skulle motverka bemödandena att bereda mejerihanteringen erforderlig tillgång på fackutbildad manlig personal. Man borde icke stipulera en kortare praktiktid samtidigt som man strävade att höja mejeristernas yrkesskicklighet. En femårig utbildningstid kunde icke heller anses oskäligt betungande. Tvivelaktigt vore enligt utskottets mening, huruvida genomgången lantmannaskolekurs bör meritera till avkortning av utbildningstiden.

Beträffande mejeriskolan ifrågasätter utskottet möjligheten för eleverna att på den jämförelsevis korta tiden med tillfredsställande resultat tillgodogöra sig undervisningen i så många ämnen som föreslagits. Hemarbetstiden komme att bliva alltför knappt tillmätt. Behållningen av det genomgångna läromaterialet skulle ökas om undervisningstimmarna kunde inskränkas något genom minskning i sådana ämnen, som icke äro oundgängligen nödvändiga för den blivande mejeristen, t. ex. husdjursskötsel och sjukvårdslära.

Beträffande utbildningen av mejerskor, vilka väl i regel komme att anställas såsom smör- eller ostmejerskor vid större mejerier under erfaren föreståndares ledning eller såsom ledare för mindre mejerier, torde man icke behöva ställa anspråken på allsidig mejeriutbildning fullt så högt som beträffande manliga mejerister. Utskottet ansluter sig därför till kommitténs förslag i denna del, med reservation dock för den avkortning av utbildningstiden enligt Malmöförslaget, som av kommittén förordats.

Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott förordar jämväl en treårig utbildningstid vid elevmejeri såväl för manliga som kvinnliga elever. Någon företrädesbehandling av dem, som genomgått lantmannaskola, borde enligt utskottets mening icke lämnas.

Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott uttalar, att en förbättring i utbildningen för mejeripersonalen framstår för utskottet som ett oundgängligt krav. I särskild framställning hade utskottet tillsammans med Västernorrlands läns och Kopparbergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott påvisat, att tillgången på skolat mejerifolk vore otillräcklig för tillgodoseende av behovet av personal i ledande ställning vid mejerierna inom sällskapens område. Därvid ifrågasattes, att en mejeriskola måtte inrättas på lämplig plats inom nämnda område. Utskottet biträder nu på det livligaste kommitténs förslag. Beträffande praktiktiden framhålles dock, att denna av kommittén tillmätts för kort. Utskottet ansluter sig i denna del till det s. k. Malmömötets förslag, enligt vilket uppställts fordran på tre års elevpraktik för manliga och två års elevpraktik för kvinnliga elever, i båda fallen med ett provår före elevtiden.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott anser sig hava särskilda skäl till erinringar mot kommitténs förslag till utbildning av mejerskor. Beträffande en eventuell mejeriskola för södra Norrland hava utredningsmännen synbarligen mera följt uttalandena från visst sakkunnigemöte i Malmö samt statskonsulenten i mejerihushållning än erfarenheterna från de tre län — Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs — som genom vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott begärt att få gemensam särskild mejeriskola för kvinnor. Det borde observeras, att när det i utredningen anföres att tillgången på mejerskor varit tillfredsställande inom Västernorrlands län, så berodde detta därpå, att detta läns hushållningssällskap sedan en följd av år driver egen utbildning av mejerskor. Även om centraliseringen på mejerihanteringens område kunde beräknas medföra en viss minskning i behovet av fackutbildade mejerskor, följde dock av en förbättrad försäljningsorganisation och mjölkkontroll ett ökat behov av mejeritekniskt utbildad personal, varjämte avgången av mejerskor till följd av giftermål vore ganska stor. För förutnämnda tre län erfordrades utbildning av 10 à 15 mejerskor per år eller det högsta elevantal, som utan byggande av särskilda undervisningslokaler torde kunna undervisas vid något mejeri inom detta område. Det vore i övrigt ägnat att förvåna, att kommittén funnit behov föreligga av särskilda mejerskeskolor för vart och ett av de tre övre norrländska länen, medan de tre län, som ligga söder därom, icke skulle erhålla en enda mejeriskola, utan hänvisas att på området samgå med vissa mellansvenska län, vilka beträffande de allmänna jordbruksförhållandena dock så väsentligt skiljde sig från södra Norrlands, att samgående ej borde ifrågakomma.

Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhåller bestämt behovet av en lägre mejeriskola för länet, enär över 90 procent av de utexaminerade eleverna omedelbart erhållit anställning därstädes. Endast om länet har egen skola, kan lämplig hänsyn tagas till länets speciella krav i fråga om dessa mejerskors utbildning. Förvaltningsutskottet hänvisar i fortsättningen på svårigheten att få tillräckligt antal kompetenta sökande till mejeriskolorna och ger på grund härav sin anslutning till kommitténs förslag om två års elevtid, varav ett provår.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott framhåller, att den lägre mejeriundervisningen, som för länets vidkommande skulle bibehållas i huvudsak oförändrad, ingalunda kan anses tillfredsställande. Med hänsyn till hela mejerihanteringens nyorientering och omorganisation har utskottet dock icke velat göra annat uttalande om förslaget, än att en mera omfattande utbildning snart nog blir nödvändig för mejeripersonalen inom länet, åtminstone vad rör personalen vid de större mejerienheter, som måste uppstå. — Utskottet ifrågasätter om förslaget angående höjning av arvodet till mejerikonsulenten som huvudlärare är motiverat. Det anmärkes, att ifrågavarande tjänstgöring brukar fullgöras på tjänstetid och utan något som helst avdrag på ordinarie lön. Hela denna anordning måste anses som ett icke önskvärt provisorium.

Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har intet annat att erinra än att förslaget om ett arvode å 1,500 kronor till var och en av huvudlärarna vid de norrländska mejeriskolorna skulle innebära ett avsteg från nu gällande principer, att huvudlärarna i Norrbotten och Västerbotten uppburit ett högre arvode än de övriga huvudlärarna på grund av de långa resorna mellan bostadsorten och mejeriskolan. Detta principiella skäl komme, vad Norrbotten beträffar, att fortfarande stå kvar.

Sällskapets mejerikonsulent måste av lämplighetsskäl alltjämt vara stationerad i Luleå. Arvodet borde enligt utskottets förslag fortfarande utgå med högre belopp och bestämmas till 2,200 kronor.

Svenska mejerikonsulentföreningen.

Svenska mejerikonsulentföreningen har i fråga om förutbildningen uttalat, att den icke hade något att erinra mot utredningsmännens förslag med avseende å de manliga mejeristernas förutbildning. Beträffande förutbildningen av kvinnliga elever syntes vissa modifikationer böra göras dels med hänsyn till förhållandena under övergångstiden och dels med hänsyn till andra omständigheter, som i varje särskilt fall borde prövas. Föreningen anser icke motiverat att medgiva någon avkortning av elevtiden för dem, som genomgått lantmannaskola. Utväljandet av elevmejerier anser föreningen böra liksom hittills ske genom lantbruksstyrelsen. Det borde observeras, att rekryteringsrayonen för en skola i regel omfattar flera hushållningssällskaps områden och att nämnderna i de olika distrikten sålunda skulle sakna erforderlig överblick över hithörande förhållanden. Då inspektionen skulle handhavas av lantbruksstyrelsen, syntes också mindre lämpligt att denna styrelse avkopplas från att utvälja elevmejerierna.

Beträffande elevstipendierna under förutbildningen anser föreningen i motsats till utredningsmännen, att sådana även framdeles borde utgå till elever vid elevmejerier för kvinnor. Stipendiebeloppet borde fastställas till lägst 20 kronor i månaden. Till motivering härav anföres följande.

Utöver anslaget till mejeriinnehavaren har stipendium hittills tilldelats obemedlad elev med 120 kronor, d. v. s. statens kostnader för obemedlad elev har varit 270 kronor. Utredningsmännens förslag innebär alltså en sänkning av detta anslagsbelopp. — I detta sammanhang påpekas, att utbildning vid elevmejerier betyder avsevärda ekonomiska uppoffringar från elevernas sida, därest bidrag över stipendiebeloppet ej erhållas, ty avlöningen för elever på andra mejerier håller sig vid omkring 30 à 40 kronor per månad. Då elevernas ekonomiska förhållanden emellertid äro sådana, att de i regel ej hava råd att avstå från denna inkomst, hava hushållningssällskapen i en del län, såsom i Skaraborgs och Östergötlands län, sett sig nödsakade att utöver tilldelat statsstipendium tilldela varje elev 10 kronor i månaden. Endast genom denna anordning har rekryteringen kunnat ske på ett tillfredsställande sätt.

Föreningen anser behov föreligga av ytterligare en skola för män. Skolan borde förläggas till mellersta Sverige samt organiseras på samma sätt som Alnarpsskolan och med samma slags undervisning. Detta förutsatte, att lärarna i de olika ämnena vid denna skola bliva lika kvalificerade som vid Alnarpsskolan, att undervisningen blir ettårig samt att undervisning i såväl teori som praktik meddelas hela året. För att kunna fylla dessa fordringar torde skolan icke kunna förläggas till annan plats än Ultuna och kostnaderna borde därför beräknas i enlighet med av Ultuna lantbruksinstitut framlagt förslag.

Föreningen tillstyrker förslaget om elevstipendier åt eleverna vid manliga mejeriskolorna.

Beträffande utbildningen av mejerskor uttalar föreningen, att den nuvarande organisationen i stort sett synts väl fylla de anspråk, som ställas på densamma. De utbildade mejerskorna hade i regel skött sig på ett sådant sätt, att deras kompetens och verksamhet ej givit anledning till berättigade anmärkningar, sammanhängande med undervisningen.

I anledning av kravet på inrättande av ytterligare en skola i mellersta Norrland uttalar föreningen, att en ytterligare splittring av mejeriundervisningen ej vore av behovet påkallad. För att tillgodose behovet av mejeriskolutbildade mejerskor borde elevantalet vid vissa av de nuvarande skolorna lämpligen ökas, under förutsättning att mejeridriften vid mejeriet är av sådan omfattning, att praktiken ändock blir fullgod.

I fråga om ersättningen till innehavare av mejeri, varest mejeriskola inrättats, framhåller föreningen, att dylik ersättning borde i viss mån rätta sig efter skolans elevantal, så att större ersättning utginge till skolor, som äro avsedda för flera elever. Ersättningen borde därför fastställas till lägst 2,000 kronor.

Det av utredningsmännen föreslagna arvodet åt huvudlärare vid mejerskeskola 1,500 kronor synes föreningen för lågt i betraktande av den väsentliga ökningen i undervisningsskyldigheten. Det föreslås, att arvode och resersersättning bestämmas till 2,000 kronor per år.

Föreningen vänder sig slutligen mot förslaget om att kvinnor även skulle kunna vinna inträde vid mejeriskola för män och anför därom följande.

I vilket förhållande denna mejeriundervisning för kvinnor skulle stå till den övriga för kvinnor anordnade omnämnes ej. Då den teoretiska undervisningen för män skulle omfatta 760 timmar och den för kvinnor 480 timmar, vore det naturligt, att den förra anses medföra större kompetens än den senare. Skillnaden i inträdesfordringarna i de olika skolorna syntes föreslagen till ett års längre praktik för inträde i mejeriskolorna för män. Det kunde emellertid ifrågasättas, om det finnes anledning att hava två slags skolor, avsedda för mejeriundervisning för kvinnor. Med lika stort fog hade man kunnat vänta sig en motsvarande anordning för undervisningen av mejerister. Det syntes emellertid ligga i sakens natur, att undervisningen måste rätta sig efter elevernas kunskapsbehov i allmänhet. Med hänsyn till att kraven ställas högre på manliga än på kvinnliga mejerister på grund av de mera krävande poster de förra i allmänhet erhålla, syntes undervisningen för män även böra ligga på ett högre plan än undervisningen för kvinnor. Enligt vad utredningsmännen konstaterat skulle årsbehovet av manliga mejerister, som genomgått mejeriskola, vara 45 à 50 stycken. Då detta antal ungefär motsvarar det antal platser, som skulle kunna beredas vid mejeriskolorna för män, syntes ett medgivande att lämna kvinnor tillträde till dessa kurser kunna äventyra tillgången på mejeriskolutbildad manlig personal. Såvida enstaka studerande ville skaffa sig större kunskaper än dem, som meddelas vid den anstalt, som för vederbörandes undervisning är speciellt inrättad, syntes detta kunna ske genom att dylika elever få såsom hospitanter följa undervisningen i viss utsträckning vid annan eller högre läroanstalt på området.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap anser förslagen till förbättringar i stort sett vara ändamålsenliga och ägnade att åstadkomma en mera kvalificerad utbildning. Sällskapet har dock icke kunnat lämna sin tillstyrkan till vissa av de framförda förslagen. Sällskapet förordar utan tvekan en utbildningstid av tre år förutom provåret såsom inträdesvillkor vid manlig mejeriskola samt två års elevutbildning jämte ett provår som inträdesvillkor i mejeriskola för kvinnor. Från denna regel borde undantag ej göras för elev, som genomgått lantmannaskola. Sådan elev

borde ej heller lämnas företräde framför andra inträdessökande till elevmejeri eller mejeriskola.

Sällskapet ställer sig även tveksamt till det föreslagna antalet skolor i Norrland och anser det böra närmare undersökas, huruvida icke en särskild skola behövde inrättas för södra Norrland.

Innan jag övergår till att redogöra för lantbruksstyrelsens i ärendet gjorda uttalanden, torde jag få återgiva vissa av styrelsen refererade yttranden från styrelsen för mejeriskolan i Alnarp och styrelsen för mejeriskolan i Åtvidaberg, ävensom från styrelserna för de nu befintliga mejeriskolorna för kvinnor.

Mejeriskolornas styrelser.

Beträffande frågan om undervisningen av manliga mejerister har *styrelsen för mejeriskolan vid Alnarp* förordat, att den föreslagna mellansvenska mejeriskolan förlägges till Ultuna. Som inträdesfordran borde gälla genomgången folkskola samt minst ett provår och tre ordnade elevår. Att sökanden genomgått lantmannaskola borde icke berättiga till företräde. Undervisning i svenska och räkning borde icke meddelas vid mejeriskola, utan sökandens kunskaper i dessa ämnen borde prövas vid inträdet genom provskrivning och provräkning. Undervisningen i maskinlära borde minskas från 60 till 40 timmar, i husdjurslära från 50 till 30, i sjukvårdslära från 20 till 15 och i mejeriekonomi från 50 till 30 timmar. Hela den teoretiska undervisningen komme därigenom att omfatta 560 timmar mot föreslagna 760.

Styrelsen för mejeriskolan vid Åtvidaberg anser, att mejerihanteringen behövde mejeriskolor av flera typer än utredningen föreslagit. För redan i praktiken arbetande mejerister borde specialkurser anordnas. För oskolade mejerister, som på grund av ekonomiska eller andra skäl icke önskade genomgå ettårig kurs, borde anordnas 6-månaders kurser av den typ, som nu funnes vid Åtvidaberg. Kortare kurser borde även finnas för mejeriutbildade mjölkbedömare. Vid Alnarp borde årligen hållas tvenne ettåriga kurser, varav den ena borde börja på våren och den andra på hösten. Undervisningen borde första halvåret vara praktisk och teoretisk, men andra halvåret endast teoretisk. Härigenom skulle vinnas lägre kostnader, bättre användning av lärare och undervisningsmateriel samt friare användning av tiden. Slutligen uttalar styrelsen önskvärdheten utav att den föreslagna mellansvenska skolan förlades till Åtvidaberg.

Rörande utbildningen av mejerskor har i skolstyrelsernas yttranden anförts bland annat följande.

Styrelserna för mejeriskolorna i Oppeby, Bjärka-Säby och Ljungbyholm intaga en avvisande ställning mot en genomgripande omorganisation av ifrågavarande skolor och anse den nuvarande organisationen för utbildning av mejerskor lämplig. Mot förslaget om inrättandet av större skolor i södra och mellersta Sverige framhålla nämnda mejeriskolstyrelser med instämmande av *styrelsen för mejeriskolan i Blomberg,* att genom den vid dylika större skolor nödvändiga dubbleringen av varje tur i det praktiska arbetet den enskildes ansvarskänsla bleve mindre utvecklad, än om han finge sköta ett arbete ensam. Härigenom måste undervisningens resultat bliva sämre. Styrelsen för Oppeby mejeriskola vänder sig mot den ifrågasatta indragningen av skolan såsom olämplig, särskilt med hänsyn till de nybyggnader, som 1927 uppförts vid skolan, och styrelsen

för Blombergs mejeriskola föreslår inrättande i västra Sverige av två skolor med samma organisation som de föreslagna norrländska mejeriskolorna. Slutligen framhålla styrelserna för förstnämnda fyra mejeriskolor i samband med denna fråga, att antalet elevmejerier borde ökas för att tillförsäkra de nuvarande mejeriskolorna flera elever.

Beträffande inträdesfordringarna till mejeriskola för kvinnor anse *styrelserna för Alnarps och Åtvidabergs mejeriskolor* ett provår och två års ordnad, allsidig elevutbildning vara det minsta, som kunde godtagas, varjämte förstnämnda skolstyrelse av samma skäl som ovan angivits röranде mejeriskolorna för män framhåller, att genomgången lantmanna- eller lanthushållsskola icke borde berättiga till företräde vid inträde. Mejeriskolans i Åtvidaberg styrelse tillägger, att en avkortning av provåret till ett halvt år skulle kunna tänkas för elev, som visade särskilt goda anlag.

Önskemålet att huvudläraren även borde vara mejeriets föreståndare torde enligt *styrelsernas för mejeriskolorna i Oppeby, Bjärka-Säby och Ljungbyholm* mening sällan kunna förverkligas, då endast få mejeriinnehavare torde vara villiga att lämna mejeriets ekonomi i händer på en mejerikonsulent. Då emellertid huvudlärarens fulla kapacitet icke kunde nöjaktigt utnyttjas enbart genom den teoretiska undervisningen vid mejeriskola, ansåge nämnda skolstyrelser, att han, även om han skulle vara anställd vid och leda skolmejeriet, borde arbeta jämväl såsom mejerikonsulent, vilket även skulle bidraga att öka hans erfarenheter på mejeriskötselns område. Att huvudläraren härigenom ej hade möjlighet att ständigt övervaka och handleda flickornas arbete i mejeriet torde enligt skolstyrelsernas åsikt hava föga betydelse, då den närmaste tillsynen under alla förhållanden måste utövas genom lämplig mejerska.

I den föreslagna timplanen för mejeriskola borde enligt *styrelsens för mejeriskolan vid Alnarp* mening upptagas ett visst antal timmar för undervisning i husdjurslära och sjukdomslära med motsvarande reduktion i timantalet för svenska och räkning. *Styrelsen för Nederkalix mejeriskola* framhåller önskvärdheten av att arbetstiden vid de norrländska skolorna begränsades till 6 timmar per dag mot 10 timmar enligt utredningens förslag. Dylik begränsning kunde lätt åstadkommas genom införande av arbetsbesparande maskiner och rationell arbetsfördelning.

Slutligen anse *styrelserna för mejeriskolorna i Alnarp, Oppeby, Bjärka-Säby och Ljungbyholm*, att av utredningen föreslaget statsanslag utav 2,000 kronor som ersättning till mejeri för förläggande av mejeriskola till detsamma vore allt för lågt. *Styrelsen för Nederkalix mejeriskola* anser, att, när skola vore förlagd på längre avstånd från huvudlärarens bostadsort, denne borde komma i åtnjutande av reseersättning med förslagsvis 600 kronor per år. Beträffande anslag till såväl manligt som kvinnligt elevmejeri ifrågasätter styrelsen för Alnarps mejeriskola, att ersättning av statsmedel skulle utgå till mejeriet för dess direkta utgifter för elevernas undervisning i räkning, svenska och välskrivning men icke för annat ändamål.

Lantbruksstyrelsen ingår till en början på ett bedömande av huruvida de slutledningar, utredningsmännen dragit av tillgängligt undersökningsmaterial, kunna anses berättigade och motsvara faktiskt föreliggande förhållanden. Lantbruksstyrelsen

Därom anför styrelsen följande.

I fråga om behovet av ökade utbildningsmöjligheter för dem, som vilja ägna sig åt mejeriyrket, synas inga stridiga uppfattningar göra sig gällande. Av den förebragta utredningen synes i sådant avseende hava framkommit, att den för hela vår lanthushållnings ekonomi så betydelsefulla tillverkningen av mejeriprodukter i allt för stor omfattning handhaves av oskolad personal.

Av inom lantbruksstyrelsen verkställda undersökningar rörande förhållandena vid de smörtillverkande mejerier, som äro anslutna till svenska smörprovningarna, bestyrkes detta förhållande på ett slående sätt. Det har sålunda visat sig, att vid 1928 i provningarna deltagande mejerier — för vilka lantbruksstyrelsen haft tillgång till noggranna uppgifter — smörtillverkningen vid 270 mejerier handhades av skolad personal, därav 172 mejerister och 98 mejerskor. Vid övriga 138 mejerier leddes smörtillverkningen av 79 män och 59 kvinnor, som icke genomgått mejeriskola. Om också stor hänsyn måste tagas därtill, att flera av dessa senare mejerier torde tillhöra större mejerisammanslutningar med egen praktisk mejeriutbildning, vars värde icke bör underskattas, måste dock de sålunda anförda siffrorna vara ägnade att väcka allvarliga betänkligheter.

Huru förhållandena i detta avseende gestalta sig vid de smörtillverkande mejerier, som icke äro anslutna till smörprovningarna eller vid det synnerligen stora antalet mindre, enbart osttillverkande mejerier, undandrager sig mera noggranna kalkyler. Det torde emellertid kunna förutsättas, att där rådande förhållanden icke äro bättre.

Utredningen synes icke hava underkastat orsakerna till dessa mindre önskvärda förhållanden närmare granskning, utan förutsatt, att grunden härtill åtminstone i första hand vore att söka i bristande utbildningsmöjligheter och därmed sammanhängande bristande tillgång till skolad personal. Så enkelt torde emellertid frågan, såvitt lantbruksstyrelse kan bedöma situationen, icke ligga till. Det synes lantbruksstyrelsen, som om orsakerna till de relaterade förhållandena i hög grad vore att söka i en undervärdering av utbildningens betydelse från deras sida, som handhava produktionen och kanske i minst lika hög grad deras missriktade traktan att nedbringa produktionskostnaderna genom anlitande av möjligast billiga arbetskrafter utan hänsyn till personalens lämplighet för verksamheten. Dessa senare förhållanden hava också av allt att döma haft till följd, att å vissa orter utbildats ett mindre rationellt system för anställande av den behövliga mejeripersonalen, i det att föreståndaren för mejerierna åtager sig att mot viss avtalad fast ersättning tillhandahålla erforderlig personal. Det kan icke undvikas, att i en sådan anordning måste ligga en lockelse att anställa mindre väl utbildad och därför billig personal. För att övervinna dessa med mejerihanteringen förenade svårigheter krävas med säkerhet andra åtgärder än enbart säkerställande av ökad tillgång till väl utbildad mejeripersonal, åtgärder som emellertid icke i förevarande sammanhang torde kunna bliva föremål för behandling.

Att lantbruksstyrelsen dock anser sig böra beröra dessa förhållanden beror på deras betydelse för beräknande av storleken utav den personal, som årligen behöver utbildas. Utredningen har grundat sina beräkningar härutinnan på nu förefintligt antal mejerier jämte de förändringar i personalbehovet, som en tydligen pågående centralisering av mejerihanterin-

gen kan beräknas medföra. Beräkningar av detta slag äro emellertid synnerligen vanskliga, då de måste grunda sig på i hög grad osäkra faktorer. Även om hänsyn tages till ovan, av lantbruksstyrelsen framhållna synpunkter, anser sig styrelsen dock kunna godtaga utredningens beräkningar på denna punkt. Nämnda synpunkter motvägas nämligen åtminstone delvis därav, att utredningen räknat med en enligt lantbrukssstyrelsens förmenande för liten avgång, framför allt i fråga om kvinnlig personal, och därför ansett sig kunna konstatera ett något mindre behov av skolad mejeripersonal, än som lärer erfordras, om ett allmänt utnyttjande av dylik personal skulle komma till stånd. Erfarenheten torde för övrigt snart giva vid handen, i vad mån ytterligare utbildningsanordningar äro av nöden.

Betydligt svårare synes det vara att av det utav utredningen förebragta undersökningsmaterialet draga klara och säkra slutsatser, huruvida eller i vad mån hittills tillämpade grunder för utbildning av mejeripersonal äro tillfredsställande eller icke.

Den något svåröverskådliga sammanställningen av undersökningsmaterialet — vilket består av infordrade uttalanden — synes giva vid handen, att dessa uttalanden på denna punkt äro varandra i hög grad motsägande.

I fråga om den manliga utbildningen förefaller det, som om uppfattningarna dock vore mindre divergerande. Här synes den mening, som funnit uttryck i det så kallade »Malmömötets» uttalande, i stort sett återgiva en tämligen allmän uppfattning, att den skolutbildningen föregående praktiken med hänsyn till tidslängd, sådan denna bestämts enligt praxis, vore tillräcklig samt att det egentliga skolåret ordnats på ett i huvudsak tillfredsställande sätt. Här kräves därför endast, att denna praktik måtte ordnas så, att praktiktiden lämnade ett bättre utbyte. Krav på utvidgning av den teoretiska undervisningen synes knappast föreligga.

I fråga om den kvinnliga utbildningen synas däremot två i sak fullständigt stridiga uppfattningar göra sig gällande. Å ena sidan förklaras den nuvarande utbildningen olämplig eller åtminstone mindre tillfredsställande, dels på grund av i regel för kort praktik före skolåret, dels ock huvudsakligen därför, att de nuvarande mindre skolorna med praktisk teoretisk utbildning genom för ringa teoretisk undervisning icke skulle giva det erforderliga teoretiska underlaget för kallet. Från detta håll påyrkas, att den kvinnliga utbildningen skulle omläggas efter i huvudsak samma principer som den manliga, dock att kravet på ordnad elevpraktik före skolåret skulle sänkas så tillvida, att blott två års förpraktik i stället för tre fordrades. Den egentliga skolutbildningen borde enligt förslaget förläggas till ett fåtal skolor med ett större antal elever, vilket givetvis, även om antalet teoretiska lektioner icke bleve lika högt som vid de manliga skolorna, komme att medföra en väsentligt starkare teoretisk läggning av dessa skolor.

Från andra håll framföres åter med skärpa, att den nuvarande kvinnliga utbildningen principiellt sett vore lämplig och att den egentliga anmärkning, som med fog kunde riktas däremot, vore att praktikutbildningen före skolåret icke alltid vore tillfredsställande. Från dessa håll påyrkas bibehållandet av mindre skolor med i stort sett nuvarande teoretiska utbildning men med bättre ordnad praktisk förutbildning.

Den förra meningen synes huvudsakligen vara företrädd av förenämnda så kallade »Malmömöte» och göra sig gällande inom de delar av landet, där kvinnlig utbildning med understöd av statsmedel icke förekommer,

samt hos representanter för större mejerier, vilka i övervägande grad använda manlig personal. Denna uppfattning, som således till synes torde vara mindre grundad på egen personlig erfarenhet, har måhända i viss mån påverkats av uttalanden under de senare åren i fackpressen från håll, vars uppfattning knappast förestavats av en större kännedom om den statligt bedrivna kvinnliga utbildningen och resultatet därav vid den sålunda utbildade personalens verksamhet i praktiken.

Den motsatta uppfattningen synes göra sig tämligen allmänt gällande bland dem, som hava ledningen av den nuvarande statliga kvinnliga utbildningen på mejeriområdet, samt inom de orter, där den utbildade kvinnliga personalen har sin huvudsakliga verksamhet.

De stridiga uppfattningar, som göra sig gällande i fråga om mejeriutbildningen, synas ytterst bottna däruti, att somliga enkannerligen de, som bedriva manlig utbildning eller huvudsakligen använda manliga mejerister, finna den utbildningsform, som användes för dem, mest ändamålsenlig, under det att andra, nämligen de, som handhava den kvinnliga utbildningen eller anlita därunder utbildad personal, synes hava funnit denna form för utbildning tillfredsställande. Att avgöra, vilkendera meningen, som äger största fog för sig, kan endast låta sig göra, därest det kan påvisas, att den enligt den ena utbildningsformen skolade personalen i sin gärning lyckats genomgående bättre eller sämre än den, som utbildats enligt den andra. En fullt objektiv undersökning av dessa förhållanden är givetvis svår att verkställa. Omöjlig är den emellertid icke. Har den manliga personalen lyckats åstadkomma en avgjort bättre varukvalitet, borde ju därav med tydlighet framgå, att den för denna personal tillämpade utbildningsformen är att föredraga. Skulle däremot så icke vara fallet, synes det, som om förespråkarna för en allmän övergång till denna form av utbildning knappast hade fog för sin mening.

På ett område — nämligen i fråga om smörtillverkningen — är lantbruksstyrelsen i tillfälle att belysa denna fråga genom att sammanställa bedömningsresultaten vid provningarna av smör från olika mejerier med de olika tillverkarnas utbildning. En sådan sammanställning för 1928 i fråga om 172 skolutbildade män och 98 skolutbildade kvinnor visar följande resultat.

	Män		Kvinnor	
	Antal	% av antalet	Antal	% av antalet
Under 10 poäng	7	4	7	7
10.0—10.5 »	24	14	12	12
10.6—11.0 »	51	30	36	37
11.1—11.5 »	72	42	33	34
över 11.6 »	18	10	10	10
Summa	172		98	

Som synes giver denna undersökning intet avgjort positivt utslag för någondera utbildningsformen. Emellertid är ju tillverkarens duglighet och kunnighet blott en av de många faktorer, som bidraga till resultatet av tillverkningen. I synnerligen hög grad påverkas nämnda resultat av mejeriets egen storlek, beskaffenhet och utrustning. Om hänsyn tages

därtill, att den tillverkning, som äger rum med anlitande av manlig personal, är förlagd huvudsakligen till landets förnämsta smörproducerande provinser med större, tidsenligare och i allo bättre utrustade mejerier, under det att de kvinnliga tillverkarna övervägande torde vara hänvisade till mindre och mindre väl utrustade sådana, synes det icke vara för mycket sagt, att den kvinnliga utbildningen på ett oväntat gott sätt kunnat upptaga konkurrensen med den manliga, åtminstone såvitt fråga är om tillverkning av smör eller den produktion, som har den största betydelsen och som väl närmast torde hava föranlett hela den ifrågavarande utredningen. Att ett och annat misslyckat resultat av utbildningen förekommer, ligger i sakens natur och gäller allt slags utbildning, men detta förhållande får givetvis icke tagas till intäkt för ett fördömande av hela systemet.

Tyvärr saknar lantbruksstyrelsen möjlighet att siffermässigt belysa, huru den kvinnliga utbildningen inverkat på osttillverkningen, för vilken denna utbildning är av en nog så stor betydelse. Så skulle givetvis kunnat ske, på samma sätt som i fråga om smörtillverkningen, därest lantbruksstyrelsen ägt tillgång till uppgifter rörande utbildningen av den personal, som tillverkat ost, som deltagit i 1930 års lagerbedömning och ostutställning. Så är dock icke fallet. Då emellertid huvuddelen av den utställda osten och — frånsett en del av större mejerisammanslutningar mera industriellt bedriven osttillverkning — jämväl den bästa delen torde hava härstammat från vissa delar av Norrland samt från Västergötland och Östergötland, där osttillverkningen av gammalt i stor utsträckning handhaves av kvinnor och de bättre osttillverkande mejerierna i regel torde förestås av mejerskor, som utbildats vid de statligt anordnade skolorna, är lantbruksstyrelsen fullt övertygad därom, att en närmare undersökning av frågan skulle komma att visa ett för den kvinnliga utbildningen ingalunda nedsättande resultat.

Den uppfattning, vartill lantbruksstyrelsen sålunda kommit vid försöket till en granskning av faktiska förhållanden, har givit styrelsen anledning att bestämt avstyrka ett frångående av det system för den kvinnliga mejeriutbildningen, som hittills tillämpats i vårt land och jämväl fortfarande syntes på ett tillfredsställande sätt kunna tävla med den för den manliga utbildningen tillämpade formen. Det vore enligt vad styrelsen uttalar icke omöjligt, att en viss jämkning av den manliga utbildningen mot vad som tillämpas i fråga om den kvinnliga till och med skulle kunna medföra ett icke värdelöst resultat.

Vid ett ställningstagande till frågan angående större skolor med flera elever för den kvinnliga mejeriutbildningen borde icke förbises, att en sådan anordning måste komma att ställa sig avgjort dyrare än den nuvarande formen. Det låge nämligen i sakens natur, att, där utbildningen avser ett större antal elever, än som kan på ett tillfredsställande sätt utnyttjas vid mejeridriften, svårigheter komme att möta att finna lämpliga mejerier, som äro villiga att åtaga sig handhavandet av en skola, samt att deras krav på ersättning måste komma att väsentligen stegras utöver det belopp av 2,000 kronor, som av utredningsmännen föreslagits.

Om lantbruksstyrelsen sålunda funne antagligt, att formen för mejeriutbildningen i stort sett kan anses tillfredsställande, och förty måste ställa sig avvisande mot vissa av utredningen framlagda omorganisationsförslag, finge därav ingalunda dragas den slutsatsen, att lantbruksstyrelsen anser den nuvarande lägre mejeriutbildningen i allo tillfredsställande. Förvisso borde ökade utbildningsmöjligheter skapas. Att en förbättrad mejeriutbildning vore välbehövlig för landets mejerihantering, även om krav på ökat statsunderstöd därigenom skulle föranledas, därom vore lantbruksstyrelsen ense med utredningen. Styrelsen hade endast ansett sig kunna och böra konstatera, att en förbättrad mejeriutbildning synes bäst kunna fylla sitt ändamål, om den bygger på det beståendes grund och icke övergår till nya former, om vilkas värde meningarna synbarligen äro i hög grad delade.

Styrelsen övergår därefter till att närmare utveckla sitt förslag i ämnet och anför därvid följande.

I första hand synes större omsorg böra ägnas åt frågan om ett lämpligt ordnande av den före skolutbildningen nödvändiga praktiken. Denna fråga synes vara den mest brännande för såväl den manliga som den kvinnliga utbildningen. I den praktiska förutbildningen, som måste bliva föremål för kontroll, böra inläggas vissa moment av teoretisk art i form av föreskrift dels om viss kortare undervisning under ledning av vederbörande mejeriföreståndare efter någon av lantbruksstyrelsen godkänd mindre lärobok i mejerilära, lämpad att giva en översiktlig orientering på området, dels ock en repetition av de redan i folkskolan inhämtade, men i regel glömda elementära kunskaper, som måste uppfriskas, innan den fackliga utbildningen kan med framgång meddelas. Dylik repetition torde lämpligen kunna ske under ledning av vederbörande mejeriföreståndare eller möjligen genom i närheten boende folkskollärare. Vissa bestämmelser angående omfattningen av dylik repetitionsundervisning synes böra utfärdas, och bör det ankomma på lantbruksstyrelsen att bestämma, vilka läroböcker, som därvid skola komma till användning. Givetvis kan en på sådant sätt anordnad elevutbildning icke åvägabringas utan någon ersättning åt vederbörande mejeriinnehavare. Fördelarna av sålunda förbättrad praktisk förutbildning synas avsevärda. Därigenom skulle det bliva möjligt att ägna den till teoretiska undervisningen under skolåret avsedda tiden uteslutande åt facklig utbildning. Skulle detta förslag vinna beaktande, torde den för teoretisk undervisning vid skolorna nu använda tiden förmodligen icke behöva ökas eller de praktiska momenten i undervisningen behöva inskränkas.

Beträffande ledningen av mejeriutbildningen inom respektive distrikt erinrar lantbruksstyrelsen om de för den kvinnliga utbildningen nu gällande bestämmelserna, enligt vilka den närmaste ledningen av såväl elevmejerier som mejeriskolor handhaves av en styrelse, utsedd av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott och med av lantbruksstyrelsen utsedd ordförande. Det har synts lantbruksstyrelsen, som om starka skäl förelåge att, där så ske kan, i en hand förena den närmaste ledningen av såväl mejeriskolor som de såsom förutbildning för dessa in-

rättade elevmejerierna. En anordning, varigenom detta skulle kunna ske i samband med ett säkerställande av att de intressen, som »Malmömötet» avsett att tillvarataga genom förslaget om anordnande av en på visst sätt sammansatt mejerinämnd för handhavande av ledningen utav elevutbildningen, finner lantbruksstyrelsen icke vara utesluten. För närvarande förefunnes inga direktiv, huru de av hushållningssällskapen utsedda styrelserna skola vara sammansatta. Därest bestämmelser utfärdades, att för varje hushållningssällskaps område eller — där flera hushållningssällskap sammanslutit sig för anställande av gemensam mejerikonsulent — för sådant område skulle finnas en mejeriskolstyrelse, som handhar ledningen av inom området förefintliga mejeriskolor och elevmejerier, så sammansatt, att lantbruksstyrelsen utser ordförande och vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott fyra ledamöter, bland vilka såväl mejeriidkare som mejerister skulle vara representerade jämte vederbörande mejerikonsulent, där sådan finnes anställd inom området, syntes alla intressen bliva i vederbörlig grad tillgodosedda.

Dylik mejeriskolstyrelse borde enligt lantbruksstyrelsens förmenande, såvitt angår elevmejerierna, till lantbruksstyrelsen avgiva förslag å för ändamålet lämpliga mejerier och, sedan elevmejeri av lantbruksstyrelsen utsetts, utöva den närmaste tillsynen däröver. Mejeriskolstyrelse skulle även efter förslag av vederbörande mejeriföreståndare antaga elever till första årets elevmejerier.

På lantbruksstyrelsen borde ankomma att upprätta avtal med innehavare av såsom elevmejeri antaget mejeri att mot vederbörligen stadgad ersättning och i enlighet med av lantbruksstyrelsen härom utfärdade bestämmelser meddela praktisk utbildning och viss teoretisk undervisning åt ett bestämt antal elever, varvid särskilt syntes böra angivas, huruvida utbildningen avsåge första eller andra elevåret. Med hänsyn till betydelsen av en så allsidig praktiskt utbildning som möjligt syntes det nämligen vara önskvärt, att de båda elevåren fullgjordes vid olika mejerier. I avtalet syntes jämväl böra intagas bestämmelse om skyldighet för mejeriinnehavare att betala elev skälig ersättning för vid mejeriet utfört arbete.

Då mejeriutbildningen av naturliga skäl icke kunde ordnas så, att varje hushållningssällskaps område utgör en enhet med egna skolor och för dessa erforderliga elevmejerier, syntes lantbruksstyrelsen böra erhålla bemyndigande att besluta om elevs förflyttning från ett mejeri till ett annat ävensom om elevs hänvisande till viss mejeriskola. Det borde därför ankomma på vederbörande mejeriskolstyrelse att härutinnan till lantbruksstyrelsen inom viss tid avgiva förslag, vartill borde fogas uppgift om respektive elevers lämplighet för vidare utbildning. Elev, som under elevtiden visat sig sakna för yrket fullt lämpliga egenskaper, borde nämligen enligt lantbruksstyrelsens förmenande icke lämnas tillträde till fortsatt statsunderstödd utbildning.

Beträffande frågan om ersättning till elevmejeriernas innehavare vore, enligt lantbruksstyrelsens förmenande, sådan ersättning ofrånkomlig även i vad gäller de för utbildning av manliga elever utsedda mejerierna.

De band ifråga om elevernas praktiska utnyttjande, som fastställts i syfte att göra utbildningssynpunkterna så mycket som möjligt gällande, och framför allt det av lantbruksstyrelsen framställda krav på ett teoretiskt inslag i elevutbildningen, motiverade enligt styrelsens förmenande i hög grad en sådan ersättning. Det borde icke heller förbises, att statsunderstöd måste utöva ett visst och hälsosamt inflytande på elevernas allmänna ställning.

Vad därefter särskilt angår utbildningen av *manliga mejerielever* har lantbruksstyrelsen i likhet med utredningsmännen funnit kravet på en obligatorisk *förutbildning* av fyra år — provåret däri inbegripet — för inträde i manlig mejeriskola vara för strängt. Styrelsen ansluter sig i denna punkt till utredningsmännens förslag. Minimiåldern för inträde i elevmejeri borde bestämmas till 19 år. Under övergångstiden, innan en ordnad mejerielevutbildning i full omfattning kommit till stånd, syntes böra lämnas eftergift i fordringarna så till vida, att under första året, då bestämmelserna äro i kraft, till andra årets elevmejerier må kunna på mejeriskolstyrelsens förslag och lantbruksstyrelsens prövning antagas elever, som förut på enskild väg kunna anses hava inhämtat erforderlig förutbildning.

Beträffande statens bidrag till förutbildningen för manliga elever gör lantbruksstyrelsen gällande, att frågan om elevunderstöd och spörsmålet om ersättning till innehavare av elevmejeri böra behandlas var för sig.

Sistnämnda ersättning borde enligt styrelsens mening i viss grad avvägas efter de större eller mindre krav, som ställas på det teoretiska inslaget i elevernas utbildning. Då detta inslag bör bliva något större under det andra elevåret än under det första, syntes någon skillnad i ersättningsbeloppet ifråga om första och andra årets elever motiverad. För första årets elevutbildning har lantbruksstyrelsen föreslagit lika stor ersättning, som nu utgår för elev vid den kvinnliga elevutbildningen, eller 150 kronor per elev. Ersättningen för det andra elevåret borde enligt lantbruksstyrelsens mening bestämmas till 200 kronor per elev. De av styrelsen sålunda ifrågasatta beloppen uppgivas stå i skäligt förhållande till övriga ersättningar av liknande slag.

Frågan om lämpligheten att tilldela ifrågavarande slag av elever efter behovsgraden avmätta understöd av statsmedel bör enligt lantbruksstyrelsens förmenande i viss mån ses emot bakgrunden av den ställning, som statsmakterna komma att intaga till utredningens förslag om sådana understöd under mejeriskolåret. Lantbruksstyrelsen anför vidare följande.

Styrelsen förutsätter, att elev för sitt arbete vid mejeriet skall komma i åtnjutande av skälig ersättning, vilken givetvis bör utgå i form av fritt vivre och någon kontant ersättning. Med de krav som, därest lantbruks-

styrelsens förslag vinner beaktande, komma att ställas på elevmejerierna, kommer nämnda ersättning av naturliga skäl att bliva liten i förhållande till den, som kunnat utgå vid den nuvarande mera okontrollerade elevutbildningen. Detta förhållande talar givetvis för att verkligt behövande elever i likhet med andra motsvarande kategorier av elever borde kunna påräkna något understöd av det allmänna. Om emellertid eleverna under den egentliga skolutbildningen, som hittills bekostats av dem själva utan understöd av statsmedel, komma att tillförsäkras samma rätt till statsunderstöd, som gäller för utbildningen vid andra på lanthushållningens område verksamma statsunderstödda teoretiska utbildningsanstalter, där eleverna icke åtnjuta fritt vivre, synes det styrelsen, som om de ekonomiskt svagast ställda eleverna härigenom skulle erhålla sådan hjälp, att särskilda understöd åt dem under elevåren icke borde vara av behovet påkallade. Ifråga om de kvinnliga mejerieleverna ställer sig saken annorlunda. Till denna fråga återkommer lantbruksstyrelsen vid behandlingen av den kvinnliga utbildningen.

Lantbruksstyrelsen övergår därefter till *mejeriskolan för manliga elever* och anför därom följande.

Den betydelsefullaste delen av mejeriutbildningen bör såsom hittills vara förlagd till mejeriskolan. Denna bör enligt lantbruksstyrelsens förmenande — i likhet med vad utredningen föreslagit — fortfarande vara ettårig. En förkortning av denna utbildningstid kan givetvis icke komma ifråga och en förlängning därav synes, därest lantbruksstyrelsens ovan skisserade förslag till förutbildning vinner beaktande, icke vara av behovet påkallad. Den statsunderstödda manliga mejeriskolutbildningen har under de senare åren varit förlagd uteslutande till mejeriskolan i Alnarp, som med sin ur undervisningssynpunkt tjänliga utrustning och sin tillgång på framstående facklärare varit den enda plats, som ansetts kunna på ett tillfredsställande sätt fylla denna utbildningsuppgift. Lantbruksstyrelsen kan emellertid icke underlåta att framhålla den svaghet i denna utbildning, som tydligen ligger däruti, att antalet elever vid skolan måst bliva större, än som enligt styrelsens förmenande är förenligt med en utbildning av detta slag, där praktisk skolning och teoretisk undervisning måste följa hand i hand, om ett verkligt gott resultat skall nås. Det synes lantbruksstyrelsen ligga i öppen dag, att de praktiska momenten i undervisningen måste bliva lidande, därest verkligt praktisk skolning i allt för hög grad måste ersättas av demonstrationer av praktiskt arbete — något som alltid blir följden, om antalet utbildade överstiger det, som på ett tillfredsställande sätt kan beredas tillfälle att deltaga i förekommande, mera betydelsefulla arbeten. En jämförelse med förhållandena vid motsvarande utbildning på jordbrukets allmänna område eller lantbruksskolutbildningen synes giva stöd åt denna uppfattning. Omsorg från statsmakternas sida har städse ägnats, att antalet elever i lantbruksskola icke måtte höjas utöver det, som på ett lämpligt sätt kan beredas praktisk utbildning vid en skolegendom.

Dessa synpunkter, som lantbruksstyrelsen ovan mera ytligt berört, göra sig givetvis gällande såväl i fråga om de manliga som de kvinnliga mejeriskolorna. Lantbruksstyrelsen anser sig dock böra framhålla, att kraven på att den teoretiska undervisningen vid de manliga skolorna — vilka väl i första hand komma att meddela utbildning åt den personal, som erfordras för ledningen av de större mejerierna — under alla för-

hållanden blir fullt tillfredsställande, måste ställas i förgrunden. Detta är också orsaken till att lantbruksstyrelsen, oaktat sin ovan anförda uppfattning, i föreliggande fråga hittills ansett sig icke kunna eller böra föreslå någon uppdelning av den manliga mejeriskolutbildningen att försiggå på olika platser. Det har nämligen synts lantbruksstyrelsen omöjligt att, utan att allt för tungt belasta statsverket, jämväl på annan plats än Alnarp skapa de med hänsyn till utrustning och lärarkrafter nödvändiga förutsättningarna för ett gott utbildningsresultat på det teoretiska området. Lantbruksstyrelsen vill i detta sammanhang också framhålla, att de praktiska momentens betydelse inom själva mejeriskolan kommer att i någon mån minskas, därest lantbruksstyrelsens förslag till ordnande av elevutbildnigen vinner beaktande. Att emellertid av detta förhållande draga den slutsatsen, att de praktiska momenten efter genomförandet av lantbruksstyrelsens föreliggande förslag skulle komma att sakna större betydelse, finner lantbruksstyrelsen i hög grad oberättigat. Med hänsyn till den ståndpunkt lantbruksstyrelsen sålunda givit till känna anser styrelsen, att endast en mera tillfällig ökning av antalet elever i mejeriskolan i Alnarp bör ifrågakomma. För att fylla det av utredningsmännen konstaterade behovet av ökade utbildningsmöjligheter syntes sålunda ingen annan möjlighet stå öppen än att, såsom såväl »Malmömötet» som utredningen också förutsatt, inrätta ännu en manlig mejeriskola. En sådan skola måste emellertid såvitt möjligt vara likvärdig med Alnarpsskolan. Då det med hänsyn framför allt till frågan om tillgång på lämpliga lärare torde böra undersökas, huruvida icke en ny mejeriskola kunde i samband med lantbrukshögskolfrågans slutgiltiga lösning ordnas vid eller i samband med en blivande högskola, har lantbruksstyrelsen icke ansett sig, förrän denna fråga slutgiltigen lösts, kunna framlägga förslag till anordnande av en ny manlig mejeriskola. Det av styrelsen för Åtvidabergs enskilda mejeriskola framförda förslaget om en sådan skolas förläggande till Åtvidaberg har lantbruksstyrelsen icke kunnat tillstyrka.

Styrelsen begränsar sig därför i fortsättningen till Alnarpsskolan. Men icke heller i fråga om denna skola, vars administrativa och ekonomiska förhållanden betingas av dess ställning som en del av lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp, har styrelsen ansett sig böra i detta sammanhang gå in på frågan om skolans organisation och ekonomi. Styrelsen har endast berört inträdesfordringarna och undervisningen samt frågan om eventuellt statsunderstöd åt i skolan intagna elever. Härom anföres följande.

Såsom allmänt villkor för inträde vid manlig mejeriskola synes böra stadgas genomgången statligt ordnad praktisk elevutbildning med företräde för den, som vid eljest lika meriter kan uppvisa den längsta och bäst meriterade praktiska utbildningstiden före antagandet som elev i elevmejeri. Annan utbildning — t. ex. genomgången lantmannaskola eller dylikt såsom utredningen ifrågasätter — synes lantbruksstyrelsen icke böra konstituera någon företrädesrätt för inträdessökande till mejeriskola. Befogenhet för lantbruksstyrelsen att efter förslag av mejeriskolstyrelsen medgiva inträdessökande, som på annat sätt än genom avgångsintyg från den statligt understödda mejerielevutbildningen styrker sig äga tillräckliga förkunskaper, inträde vid mejeriskola synes lantbruks-

styrelsen vara en nödvändig förutsättning för att alla rättmätiga krav från utbildningssökandes sida skola kunna tillfredsställas.

Några större förändringar av undervisningen vid Alnarps mejeriskola finner lantbruksstyrelsen varken erforderliga eller möjliga att genomföra. En eventuellt önskvärd omläggning av de praktiska övningarna synes styrelsen sålunda icke här vara genomförbar. Den teoretiska undervisningen kan eventuellt behöva underkastas någon jämkning. Därest lantbruksstyrelsens förslag beträffande elevutbildningen vinner beaktande, synes emellertid efter den elementära undervisningens bortfallande ur skolschemat fullt tillräcklig fackutbildning kunna beredas inom ramen för den tid, som för närvarande användes för teoretiska lektioner. Det synes lantbruksstyrelsen icke ens uteslutet, att någon begränsning av denna tid till fördel för de praktiska momenten i utbildningen skulle kunna befinnas lämplig och vara genomförbar. Frågan angående detaljerna i undervisningsplanen synes lantbruksstyrelsen bäst och enklast kunna ordnas, om lantbruksstyrelsen, såsom är fallet inom så gott som all annan lantbruksundervisning — jämväl vid lantbruksinstituten — bemyndigas att efter förslag av skolstyrelsen fastställa undervisnings- och timplan för skolan. Huruvida härvid av utredningen lämnade anvisningar i förevarande avseende må kunna i mera vidsträckt omfattning förväntas bliva beaktade, lämnar lantbruksstyrelsen här osagt.

Elever i den manliga mejeriskolan hava hittills icke kunnat komma i åtnjutande av statsunderstöd för underlättande av utbildningen. Den tämligen säkra utsikt att vinna anställning inom mejeriyrket, som genomgången av mejeriskolkurs medfört, och elevernas jämförelsevis goda avlöning under den praktiska förutbildningstiden, synes icke hava kommit behovet av sådana understöd att framträda i samma grad som vid viss annan utbildning, t. ex. den kvinnliga mejeriutbildningen. Med hänsyn särskilt till de av lantbruksstyrelsen ifrågasatta förändringarna i elevutbildningen anser styrelsen sig emellertid icke böra avstyrka utredningens förslag, att elevunderstöd må kunna tilldelas behövande elever jämväl i den manliga mejeriskolan. Då eleverna i dylik skola, åtminstone såsom den är ordnad vid Alnarp, måste betala samtliga med skolvistelsen förenade kostnader för vivre, synes utredningens förslag om elevernas likställande i förevarande avseende med eleverna vid lantmannaskolor med flera liknande undervisningsanstalter vara befogat.

Beträffande de ekonomiska konsekvenserna av lantbruksstyrelsens förslag till ordnande av de manliga mejeristernas utbildning framhåller styrelsen — under förutsättning att möjligen förefintligt behov av jämkning i statsbidraget till Alnarpsskolan prövas i samband med Alnarpsinstitutets anslagsbehov i allmänhet — att kostnadsökningen nu skulle, intill dess ytterligare en mejeriskola för män blir inrättad, inskränka sig till vad som orsakas av förslaget beträffande förutbildningens ordnande. Anmärkas må därvid, att frågan om understöd till eleverna vid mejeriskolan av styrelsen behandlats i samband med frågan om statsunderstöd åt behövande elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter i allmänhet.

Styrelsen räknar med ett antal av — liksom hittills — 25 elever vid mejeriskolan i Alnarp. Anslagsbehovet för upprätthållande av den av styrelsen föreslagna manliga förutbildningen skulle under sådan förutsätt-

ning tillsvidare kunna beräknas till 25 första-års elever à 150 kronor eller 3,750 kronor och 25 andra-års elever à 200 kronor eller 5,000 kronor, d. v. s. tillhopa 8,750 kronor årligen.

Lantbruksstyrelsen övergår därefter till att närmare behandla frågan om de *kvinnliga elevernas utbildning* och framhåller därvid till en början behovet av en mera rationellt ordnad *förutbildning*. Med nu utgående statsbidrag kunde sådan utbildning ordnas för 30 elever. Då antalet elever i de sju kvinnliga mejeriskolorna plägade uppgå till omkring 45 à 47, innebure detta, att knappast två tredjedelar av antalet kommit i åtnjutande av på detta sätt ordnad förutbildning.

För sin del yrkar lantbruksstyrelsen på, att åtgärder måtte från det allmännas sida vidtagas för en ordnad tvåårig förutbildning jämväl för mejerskorna, och anför härom vidare följande.

Utredningsmännens motiv för bibehållande av en ettårig elevtid eller svårigheten att ifråga om kvinnor genomföra en längre elevutbildning, finner lantbruksstyrelsen endast föranleda någon jämkning beträffande det för den manliga elevutbildningen föreslagna kravet på minst ettårig välvitsordad mejeripraktik före den egentliga elevtidens början. För kvinnliga mejerielever böra enligt lantbruksstyrelsens förmenande bestämmelserna på denna punkt stadga, att den, som genom förut väl vitsordad mejeripraktik visat sig besitta erfarenhet i och lämplighet för yrket, skall äga obetingat företräde till inträde såsom elev vid elevmejeri. Utom i denna punkt synas samma bestämmelser böra gälla för de manliga och kvinnliga elevmejerierna. Detta gäller jämväl i fråga om den ersättning, som bör tillkomma vederbörande elevmejeriinnehavare.

Rörande frågan om statsbidrag till eleverna under förutbildningen har förut antytts, att lantbruksstyrelsen därvidlag anser förhållandena ligga olika till för de manliga och kvinnliga eleverna. Härom yttrar sig styrelsen sålunda:

De kvinnliga eleverna torde i regel icke i samma utsträckning som de manliga eleverna hava varit i tillfälle att under sin föregående verksamhet göra besparingar och den ersättning, som vederbörande mejeriinnehavare kan bereda dem utöver fritt vivre, lärer icke vara tillfyllest för att täcka övriga kostnader under elevtiden. Den av lantbruksstyrelsen åberopade möjligheten för de manliga eleverna att genom senare vunnen, väl avlönad anställning hålla sig skadeslösa för utgifter, som måste förorsaka skuldsättning, torde icke ifråga om de kvinnliga eleverna få tillmätas samma betydelse. Då härtill kommer, att de understöd, som enligt lantbruksstyrelsens förmenande skulle tillkomma de kvinnliga eleverna, äro väsentligt lägre än de understöd, som enligt utredningens förslag skulle komma de manliga eleverna till del, finner lantbruksstyrelsen de skäl, som föranlett, att eleverna vid elevmejerierna i avseende å frågan om understöd hittills likställts med eleverna vid de kvinnliga mejeriskolorna, alltjämt bärande.

Beträffande *mejeriskolorna för kvinnor* framhåller lantbruksstyrelsen grundprinciperna för den nuvarande ordningen, enligt vilka dessa skolor förläggas till välskötta mejerier med så allsidig mejeriverksamhet som

möjligt och plats beredes för det antal elever, som lantbruksstyrelsen med hänsyn till mejeriets storlek och den där bedrivna verksamheten finner kunna på ett tillfredsställande sätt övas i de inom mejeriet förekommande arbetena. Att med upprätthållande av dessa grundprinciper kunna inrätta mejeriskolor av den storlek, som av utredningsmännen föreslagits ifråga om södra och mellersta Sverige, anser lantbruksstyrelsen så gott som uteslutet. Ett upprätthållande av dessa grundprinciper har styrelsen emellertid funnit så betydelsefullt, att det uppvägde den av utredningsmännen anförda olägenheten, att huvudläraren vid mindre mejeriskola, som i regel tillika är mejerikonsulent, icke kan bo vid skolan och handhava mejeriets allmänna skötsel. Denna tankegång utvecklar styrelsen på följande sätt.

Utredningen synes hava tillmätt denna olägenhet alltför stora proportioner. Erfarenheten har visat, att god utbildning kan åstadkommas även med denna anordning. För ett förenande av huvudlärartjänst med mejerikonsulentverksamhet tala flera skäl. Den verkliga kontakt med mejeriverksamheten, som en i tjänst varande mejerikonsulent har, måste bliva av största betydelse för hans lärargärning. Underskattas bör icke heller den betydelse för mejerihanteringen, som ligger däruti, att mejerikonsulenten genom sin lärarverksamhet lär väl känna mejeripersonalen inom distriktet. De anmärkningar beträffande mejerikonsulents lämplighet såsom lärare, vartill ett yttrande från Sveriges smörexportfirmors förening föranlett utredningen, anser lantbruksstyrelsen icke vara av den betydelse, att de böra få utöva något avgörande inflytande på bedömandet av denna fråga.

Vid ett godtagande av lantbruksstyrelsens uppfattning beträffande de kvinnliga mejeriskolorna skulle några större förändringar av principiell innebörd icke erfordras i reglementet för dylika skolor av den 30 juli 1921 utom i vad gäller inträdesfordringarna. Dessa böra enligt lantbruksstyrelsens förmenande få fullständigt samma innebörd som fordringarna för inträde vid Alnarpsskolan.

Nyssnämnda reglemente innehåller ingen timplan för undervisningen, utan uppdrag att fastställa sådan plan har lämnats åt lantbruksstyrelsen. En sådan ordning borde enligt styrelsens åsikt bibehållas. Framdeles borde därvid större utrymme beredas för vissa fackämnen, vilket dock kunde ske utan ökning i teoretiska ämnen, därest förutbildningen bleve ordnad i enlighet med styrelsens förslag. En så stark ökning av antalet timmar för den teoretiska undervisningen, som av utredningsmännen ifrågasatts, anser styrelsen dock icke erforderlig.

Beträffande det behövliga antalet kvinnliga mejeriskolor framhåller lantbruksstyrelsen, att en ökad elevtillströmning torde vara att emotse, för den händelse styrelsens förslag till förutbildning vunne beaktande. Även om de nuvarande mejeriskolarna skulle till fullo utnyttjas, torde emellertid, då utredningen beräknat det årliga behovet av utbildade mejerskor för den närmare tiden till minst 65—70, ytterligare någon eller några mejeriskolor böra inrättas. Vid de nu förefintliga mejeriskolorna skulle plats finnas för i genomsnitt 8 elever. För att nå de av utredningen beräknade utbildningsmöjligheterna syntes ytterligare två skolor av ungefär samma medelkapacitet som de hittillsvarande behöva inrättas. Under sådana förhållanden har lantbruksstyrelsen ansett sig böra

föreslå, att möjlighet beredes för anordnande av nio kvinnliga mejeriskolor, vid vilka plats bör beredas för sammanlagt 70 elever, varav minst 54 frielever.

I detta sammanhang har lantbruksstyrelsen meddelat, att Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs läns hushållningssällskap i skrivelse till lantbruksstyrelsen i augusti 1929 hemställt, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att en mejeriskola för kvinnor måtte genom statens försorg inrättas inom något av de ifrågavarande sällskapens områden i syfte att säkerställa dessa områdens speciella behov av skolade mejerskor. Detta behov hade i viss utsträckning — om också i kanske icke fullt tillfredsställande form — tills vidare fyllts genom av sällskapen vidtagna egna anordningar. I en i oktober 1930 till lantbruksstyrelsen ytterligare inkommen skrivelse hade representanter för samma hushållningssällskap påmint om behovet av denna frågas snara ordnande. Av dessa skrivelser framginge, att ett verkligt behov syntes föreligga, att åtminstone en ny mejeriskola genom statens försorg snarast möjligt komme till stånd.

Lantbruksstyrelsen har slutligen berört de ekonomiska konsekvenserna av styrelsens förslag till mejerskeutbildningens ordnande. Under förutsättning att det årligen skulle — såsom utredningsmännen föreslagit — utbildas minst 65 kvinnliga mejerskor, skulle vid förutbildningen plats krävas för 65 elever vid vartdera av första och andra årens elevmejerier. Återstående eventuellt behövliga 5 mejerskor per år kunde erhållas genom tillämpning av dispens från förutbildningsreglerna. På samma väg kunde eventuellt uppkomna vakanser i elevantalet fyllas. Kostnaderna skulle då bliva för 65 elever à 150 kronor per elev 9,750 kronor för första årets förutbildning och för 65 elever à 200 kronor per år 13,000 kronor för andra årets förutbildning eller tillhopa 22,750 kronor. Med hänsyn därtill att enligt lantbruksstyrelsens mening även andra årets elevmejerier omedelbart borde tagas i anspråk syntes hela det angivna beloppet böra anvisas redan från början.

Beträffande de kvinnliga mejeriskolorna föreslår lantbruksstyrelsen ingen annan ändring i statsunderstödet än att det för huvudläraren fastställda högsta arvodet höjes från nu gällande 800 kronor till 1,000 kronor. För sju skolor gör detta tillhopa 1,400 kronor. Inrättandet av högst två nya mejeriskolor skulle medföra en anslagsökning av högst 9,000 kronor. Anslaget till kvinnliga mejeriskolor skulle sålunda höjas från nu utgående 29,000 kronor till 39,400 kronor. Styrelsen säger sig förutsätta, att det till undervisningen anvisade beloppet må kunna användas jämväl till anskaffande av undervisningsmaterial.

I fråga om utredningsmännens förslag rörande anordnande av *special- och repetitionskurser* uttalar lantbruksstyrelsen, att, då 1930 års riksdag redan för ändamålet i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptagit ett särskilt reservationsanslag, någon hänsyn till detta behov av utbildning icke behövde tagas i detta sammanhang. Enligt lantbruksstyrelsens mening

torde dylik utbildning vara fullt fristående och icke sammanblandas med den egentliga mejeriutbildningen.

Beträffande *inspektionen* av såväl mejeriskolor som elevmejerier förutsätter lantbruksstyrelsen, att denna kommer att ligga i styrelsens hand och huvudsakligen fullgöras genom statskonsulenten i mejerihushållning. Erforderlig lokal inspektion borde fullgöras av mejerikonsulent i samband med tjänsteresor för andra ändamål. Med hänsyn härtill anser lantbruksstyrelsen utredningsmännens förslag i avseende å inspektionens ordnande icke böra föranleda någon åtgärd. Principiellt vore knappast lämpligt, att reseersättning skulle, såsom utredningsmännen föreslagit, utgå av allmänna resekostnadsanslaget till en i statstjänst icke anställd befattningshavare.

Sammanfattningsvis ställa sig lantbruksstyrelsens anslagskrav för mejeriutbildningen sålunda:

	Nu utgående anslag		Lantbruksstyrelsens förslag	
Utbildningen av mejerister:				
Elevmejerier	kronor	—	kronor	8,750
Mejeriskolan vid Alnarp	»	— [1]	»	— [1]
Utbildningen av mejerskor:				
Elevmejerier	»	8,100[2]	»	22,750[3]
Mejeriskolor	»	29,000	»	39,400
	Kronor	37,100[4]	Kronor	70,900.[4]

Härtill skulle komma anslag till elevunderstöd, som enligt vad ovan nämnts skulle utgå till kvinnliga elever under förutbildningen samt till såväl manliga som kvinnliga elever vid mejeriskola. Medel härför skulle tagas av anslaget till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Reservation av statskonsulenten i mejerihushållning.

Till lantbruksstyrelsens utlåtande finnes fogad en av statskonsulenten i mejerihushållning avgiven reservation. Däri uttalar statskonsulenten, att det kunde anses möjligt att med bibehållande av nuvarande antal mejeriskolor för kvinnor utbilda tillräckligt antal mejerskor, såvida höjning av elevantalet medgåves till högst 10 för var och en av sex mejeriskolor samt till högst 15 för en skola, förlagd i mellersta Sverige.

Statskontoret.

I det yttrande rörande betänkandet angående den lägre lantbruksundervisningen, som avgivits av statskontoret, hava inga särskilda uttalanden gjorts beträffande den lägre mejeriundervisningen. I anledning av lantbruksstyrelsens i dess utlåtande framlagda reviderade förslag har där-

[1] Ingår i allmänna anslag till lantbruks- och mejeriinstitutet i Alnarp.
[2] Utgår ur anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk- och lantmannanäringar.
[3] Avsett att upptagas å riksstaten.
[4] Oberäknat anslaget till mejeriskolan för manliga mejerister.

för förnyat yttrande inhämtats från statskontoret, vilket yttrande avgivits den 22 december 1930. Häri har statskontoret uttalat, att den lägre mejeriundervisningen syntes vara ett av de områden, där utan alltför stora utgiftsökningar avsevärd förbättring torde stå att vinna. Mot det sätt, varpå enligt lantbruksstyrelsens förslag ifrågavarande undervisning skulle ordnas, syntes, så vitt statskontoret kunde finna, intet vara att erinra. Då de av lantbruksstyrelsen gjorda anslagsberäkningarna ej heller föranledde anmärkning från statskontorets sida, tillstyrkte ämbetsverket bifall till styrelsens i ärendet gjorda hemställan.

Departementschefen.

Bland de åtgärder till mejerihanteringens befrämjande, som beslötos av föregående års riksdag, inrymdes icke några reformer beträffande vare sig den högre eller den lägre mejeriundervisningen. Vad särskilt angår den lägre mejeriundervisningen, som nu närmast är ifråga, avgavs, som jag förut nämnt, förslag till vissa förbättringar i denna undervisning i april 1930 av de utredningsmän, som tillkallats för utredning rörande den lägre lantbruksundervisningens ordnande. Sedan yttranden över detta förslag numera inhämtats från vederbörande myndigheter och intresserade institutioner, har det synts mig angeläget, att ifrågavarande spörsmål upptages till prövning, så att de förut till mejerihanteringens befrämjande beslutade åtgärderna snarast må vinna komplettering i detta för hanteringens utveckling betydelsefulla hänseende.

Att en kvalitativt högtstående produktion är nödvändig för mejeriprodukternas konkurrenskraft på exportmarknaderna torde, icke minst genom senaste årens erfarenheter beträffande smörexporten, numera vara så allmänt erkänt, att jag knappast torde behöva närmare ingå härpå. I själva verket är produktionen av smör och ost en kvalitetstillverkning av särdeles känslig beskaffenhet. En god råvara och en modern teknisk mejeriutrustning äro självfallna förutsättningar för uppnående av ett i kvalitativt hänseende tillfredsställande produktionsresultat. Men en ytterligare viktig betingelse härför är, att mejeripersonalen genomgående äger god yrkesskicklighet. Frågan om ordnandet av denna personals fackliga utbildning är därför ett för hela mejerihanteringen grundläggande spörsmål.

Vid den nu föreliggande utredningen i ärendet hava gjorts vissa försök att beräkna behovet av fackutbildad mejeripersonal. Utredningsmännen hava uppskattat antalet behövliga manliga fackutbildade mejerister till högst 900 à 1,000. Under förutsättning att mejeristerna stanna i yrket i genomsnitt under tjugo år, skulle alltså erfordras ett tillskott av 45 à 50 fackutbildade manliga mejerister per år. Beträffande mejerskorna hava utredningsmännen utgått från ett behövligt antal av 1,169, en siffra som redovisades i 1927 års mejeristatistik. Med en genomsnittlig anställningstid av femton år skulle det årliga tillskottsbehovet vara

cirka 80 mejerskor. På grund av den rådande koncentrationstendensen inom mejerihanteringen hava utredningsmännen dock stannat för ett något lägre antal, nämligen 65 à 70 per år. Lantbruksstyrelsen har ansett sig kunna godtaga dessa beräkningar, ehuruväl styrelsen i samband därmed anfört vissa särskilda omständigheter, ägnade å ena sidan att minska efterfrågan på fackutbildad personal och å andra sidan att föranleda ökning i personalbehovet. Även för egen del anser jag mig kunna lägga de av utredningsmännen uppgivna siffrorna till grund för beräkning av behovet utav fackutbildad mejeripersonal åtminstone för de närmaste åren. Med hänsyn till vikten utav att brist på dylik personal icke uppstår, finner jag mig därvid böra stanna vid de i utredningen angivna högre siffrorna och utgår alltså ifrån ett behövligt årligt tillskott av 50 fackutbildade mejerister samt 70 fackutbildade mejerskor.

Redan den omständigheten att antalet elever, som årligen kunna utbildas, icke på långt när uppgår till nyss angivna siffror tyder på, att vissa förbättringar äro av behovet påkallade i avseende å den lägre mejeriundervisningen. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen skola vid konsulentkursens mejerilinje och vid den lägre mejeriskolan vid Alnarpsinstitutet platser finnas för tillsammans tolv ordinarie elever, därav två frielever. Även om antalet elever under senare år, som fallet varit, uppgått till 25, utgör detta i allt fall icke mer än hälften av det beräknade behovet. Vad beträffar mejeriskolorna för kvinnliga elever böra vid dessa skolor platser finnas för minst 56 elever, varav 42 frielever. Icke heller detta antal förslår till fyllande av det aktuella behovet av mejerskor. Härtill kommer, att icke ens nyss angivna minimiantal i verkligheten uppnåtts. Utredningsmännen hava sålunda uppgivit, att elevantalet år 1928 uppgick till endast 45.

I nära samband med frågan om elevplatsernas antal står spörsmålet om skolornas antal och förläggning. För manliga mejerielever finnes — bortsett från den enskilda skolan i Åtvidaberg — endast en lägre utbildningsanstalt, nämligen vid Alnarp, dit elever från hela landet få söka sig för erhållande av utbildning av nu förevarande slag. För kvinnliga elever finnas sju skolor, varav fyra i mellersta och södra Sverige samt tre i övre Norrland. Ingen dylik skola finnes i sydligaste delen av landet och ingen i mellersta Norrland. Att döma av i ärendet gjorda framställningar skulle särskilt för sistnämnda landsdel en mejeriskola för kvinnor vara av behovet påkallad.

Vad angår undervisningen, synes mig den verkställda utredningen giva vid handen, att utbildningen bör kunna givas avsevärt större effektivitet. För de manliga elevernas vidkommande torde den största bristen för närvarande få anses ligga i frånvaron av en ordnad förutbildning. Även för de kvinnliga eleverna, som redan enligt nuvarande ordning komma i åtnjutande av viss förutbildning, synas omständigheterna påkalla, att skärpta fordringar ställas på denna utbildning.

De förslag till reformer beträffande den lägre mejeriutbildningen, som nu framlagts dels av de förenämnda utredningsmännen, dels ock av lantbruksstyrelsen i det över utredningsmännens betänkande avgivna utlåtandet, äro till stor del samstämmiga, men skilja sig dock i vissa delvis ganska väsentliga hänseenden från varandra. Båda förslagen taga sikte på åstadkommande av en ordnad förutbildning för manliga elever och större effektivitet i förutbildningen för de kvinnliga eleverna. Vad beträffar utbildningsmöjligheterna är lantbruksstyrelsen så till vida enig med utredningsmännen, som styrelsen anser behov förefinnas av ytterligare en skola för manliga elever, förlagd till mellersta Sverige, ehuruväl i intetdera av utlåtandena något definitivt förslag i dylik riktning nu kunnat framläggas. Enighet råder även om nödvändigheten av ökade utbildningsmöjligheter för kvinnliga elever. Men medan utredningsmännen ansett detta böra ernås genom anordnande av ett mindre antal större skolor i södra och mellersta Sverige jämte bibehållande av nuvarande tre skolor i Norrland, har lantbruksstyrelsen i stället gått in för bibehållande av den nuvarande anordningen med mindre skolor, vilkas antal enligt styrelsens förslag skulle ökas från sju till nio. De båda förslagen skilja sig därjämte från varandra i vissa andra hänseenden såsom beträffande inträdesfordringarna, skolornas ledning och statsunderstöden m. m. Härtill torde jag få återkomma i det följande.

Jag övergår nu till att närmare angiva min ståndpunkt i ämnet och upptager då först till behandling frågan om de manliga elevernas utbildning.

Som jag förut framhållit, torde den största bristen i den nuvarande utbildningen av manliga mejerielever ligga däri, att någon ordnad förutbildning för dem icke finnes. På grund härav har å ena sidan praktiktiden före skolåret för flertalet elever kommit att bliva betydligt längre än som avsetts — vartill givetvis det begränsade elevantalet vid mejeriskolan medverkat — utan att den därunder förvärvade kunskapen och erfarenheten måhända varit av sådan grundläggande art, som varit nödvändig. Å andra sidan har undervisningen vid mejeriskolan genom bristen på ordnad förutbildning kommit att tyngas i väsentlig grad på så sätt, att den i betydande utsträckning fått givas ett allt för elementärt innehåll till skada för den egentliga fackutbildningen. Att en ordnad förutbildning kommer till stånd synes mig utgöra en förtsättning för ett tillfredsställande resultat av mejeriskolornas verksamhet. Jag tillstyrker därför, att åtgärder härför vidtagas och att genomgången sådan förutbildning uppställes som inträdesfordran jämväl vid mejeriskola för manliga elever.

Den avsedda förutbildningen torde i enlighet med de föreliggande förslagen böra ordnas i form av kurser vid särskilda för ändamålet antagna elevmejerier, till vilka kurser elev skulle vinna tillträde efter ett års

provtjänstgöring vid mejeri. Angående förutbildningens längd hava delade meningar gjort sig gällande. Å ena sidan hava krav sålunda framställts på treåriga kurser vid elevmejerierna, medan man å andra sidan nöjt sig med en förutbildning under två år förutom provåret. Sistnämnda ståndpunkt intages bland annat av utredningsmännens majoritet och lantbruksstyrelsen. För egen del finner jag det visserligen vara av stor vikt för mejeriskolundervisningen, att förutbildningen är tillräckligt grundlig och omfattande. Men det synes mig dock innebära alltför långt gående krav att för inträde vid lägre mejeriskola uppställa en obligatorisk fordran på sammanlagt fyra års förutbildning, provåret inberäknat. Jag ansluter mig därför till den uppfattning i denna punkt, som kommit till uttryck i utredningsmännens majoritetsförslag och i lantbruksstyrelsens utlåtande, nämligen att förutbildningen skall omfatta en tid av två år vid elevmejeri jämte ett därförut undergånget provår. Minimiåldern för inträde vid elevmejeri torde i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag böra bestämmas till 19 år.

Som inträdesfordringar vid elevmejeri torde böra gälla, att elev företer goda vitsord om genomgången fullständig folkskole- och fortsättningsskolekurs eller därmed jämförliga kunskaper samt att han är vid god hälsa och av stark kroppsbyggnad. Ett av utredningsmännen framställt förslag om viss rätt till företräde för elever, som genomgått lantmannaskola, finner jag mig icke böra förorda.

Provåret torde få tillbringas vid vilket välskött mejeri som helst efter elevens eget val. Den egentliga förutbildningen skulle däremot äga rum vid för ändamålet lämpliga mejerier, som till erforderligt antal skulle utväljas av lantbruksstyrelsen. Denna utbildning bör enligt min mening omfatta såväl praktisk som teoretisk undervisning i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som innefattas i utredningsmännens betänkande, under iakttagande av vad lantbruksstyrelsen anfört om repetition av de i folkskolan inhämtade elementära kunskaperna.

Lika med utredningsmännen och lantbruksstyrelsen förutsätter jag, att skälig ersättning i form av fritt vivre och kontant lön skall av mejeriinnehavaren lämnas till de vid elevmejerierna arbetande eleverna, vilken ersättning dock givetvis får avpassas med hänsyn till arbetets speciella karaktär av utbildning. Rörande denna ersättning torde lantbruksstyrelsen böra träffa överenskommelse med respektive mejeri i samband med avtal om mejeriets antagande såsom elevmejeri.

Ifråga om behovet av bidrag från statens sida till elevmejerierna såsom ersättning för det bestyr, som elevutbildningen drager med sig, ansluter jag mig till lantbruksstyrelsens mening. Jag förordar alltså, att sådant bidrag må utgå samt att det bestämmes till 150 kronor för elev under första utbildningsåret och 200 kronor för elev under andra utbildningsåret.

Beträffande bidrag åt de manliga eleverna vid förutbildningen i form

av elevunderstöd synes mig sådant understöd åtminstone icke för närvarande böra utgå.

Efter genomgången förutbildning skulle mejerielev vinna inträde vid lägre mejeriskola för män. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen finnes för närvarande endast en sådan statsunderstödd skola inrättad, nämligen vid Alnarp, i vilken skola under senare år 25 elever årligen erhållit utbildning. Beträffande behovet av ytterligare utbildningsmöjligheter för manliga elever ansluter jag mig obetingat till den under utredningsarbetet framkomna tanken på inrättande av ytterligare en lägre mejeriskola för män. Endast härigenom synes mig möjlighet förefinnas att på ett nöjaktigt sätt giva utbildning åt det erforderliga antalet fackkunniga mejerister per år. Jag finner också fullgoda skäl för att en sådan skola förlägges till mellersta Sverige. Lösningen av denna fråga kan emellertid i viss mån bliva beroende av organisationen av den högre lantbruksundervisningen, varom förslag är avsett att av mig underställas Kungl. Maj:ts prövning i och för avlåtande av proposition i ämnet till innevarande års riksdag. På grund härav och med hänsyn till det outredda läge, vari frågan om inrättande av ytterligare en sådan skola för närvarande befinner sig, nödgas jag nu avstå från att framlägga förslag därom. Den nuvarande ordningen med endast en lägre skola för manliga mejerielever bör emellertid betraktas allenast såsom ett av förhållandena nödtvunget provisorium, och utredning beträffande organiserandet av ytterligare en sådan skola torde skyndsamt böra fullföljas.

Vad angår den lägre mejeriskolan vid Alnarp hava av utredningsmännen gjorts vissa uttalanden och förslag avseende dels skolans ställning i förhållande till lantbruks- och mejeriinstitutet, till vilket skolan är anknuten, dels ökning av antalet elever och antagande jämväl av kvinnliga elever, ävensom ändrade inträdesfordringar och utvidgad undervisningsplan. Lantbruksstyrelsen har för sin del i stort sett icke kunnat ansluta sig till dessa uttalanden och förslag. Elevantalet bör enligt styrelsens mening icke överstiga det nuvarande. Inträdesfordringarna borde givetvis anpassas med hänsyn till den planerade organisationen av förutbildningen, varvid lantbruksstyrelsen skulle medgivas viss dispensrätt, men utredningsmännens förslag om visst företräde för elev, som genomgått lantmannaskola, avstyrkes av styrelsen. Beträffande undervisningen anser styrelsen några större förändringar varken erforderliga eller möjliga att genomföra. Därest en väsentlig del av den teoretiska elementära undervisningen förlägges till förutbildningen i enlighet med styrelsens förslag, skulle fullt tillräcklig utbildning kunna beredas inom ramen för den tid, som nu användes. Lantbruksstyrelsen föreslår, att det skulle uppdragas åt styrelsen att fastställa undervisnings- och timplan för skolan.

Icke heller jag anser lämpligt att i frågans nuvarande läge vidtaga

några ändringar beträffande Alnarpsskolans organisation och elevantal. Spörsmålet härom torde få upptagas till förnyad prövning i samband med utredningen om inrättande av ytterligare en lägre mejeriskola för män. Beträffande frågan om kvinnors rätt till tillträde vid skolan synas mig skäl icke förefinnas att för närvarande gå in på någon ändring i bestående förhållanden. Vad angår inträdesfordringarna, som naturligen böra utformas med hänsyn till förutbildningens ordnande, ansluter jag mig till lantbruksstyrelsens uttalanden liksom ock i vad rör undervisningsplanen och dess fastställande.

Med den ståndpunkt jag sålunda intagit till frågan om mejeriskolor och då anslaget till Alnarpsskolan inrymmes i det anslag, som utgår till lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp — förslag härom finnes upptaget i årets statsverksproposition (IX H. T. 1931 p. 15) — skulle de ekonomiska konsekvenserna av mitt reformförslag beträffande de manliga mejeristernas utbildning för närvarande inskränka sig till det anslagsbehov, som uppstår genom den föreslagna förutbildningen jämväl för manliga elever. Som jag förut nämnt avses bidrag till elevmejeriernas innehavare att utgå med 150 kronor för elev under första utbildningsåret och med 200 kronor för elev under andra utbildningsåret. Så länge man endast har att räkna med skolan vid Alnarp, varest 25 elever kunna utbildas, skulle anslagsbehovet för ändamålet begränsas till ett belopp av tillhopa 8,750 kronor, varav 3,750 kronor för förstaårseleverna och 5,000 kronor för andraårseleverna. I detta sammanhang må anmärkas, att — därest den nya ordningen utan dröjsmål skall kunna bringas i tillämpning — även en andraårskurs omedelbart skulle anordnas. Lantbruksstyrelsen har också beaktat detta och föreslagit, att elever med nöjaktig utbildning dispensvis skulle få antagas till sådan kurs. För min del finner jag mig böra biträda detta förslag i syfte att snarast möjligt bringa den planerade förutbildningen i full omfattning i tillämpning. Jag tillstyrker alltså, att ett *extra anslag av 8,750 kronor* måtte för budgetåret 1931/1932 äskas av riksdagen såsom *statsbidrag för elevmejerier för manliga elever*. Anslaget torde lämpligen givas reservationsanslags natur.

Innan jag lämnar frågan om de manliga eleverna, torde jag få angiva min ståndpunkt till det av utredningsmännen framförda förslaget om understöd av statsmedel till elever i mejeriskola, mot vilket förslag icke heller lantbruksstyrelsen velat ställa sig avvisande. För egen del är jag däremot av den uppfattningen, att denna fråga knappast torde vara mogen att nu upptagas till avgörande. I varje fall torde med prövningen av detta förslag böra anstå, till dess frågan om den erforderliga utbyggnaden av den lägre mejeriskolorganisationen för manliga elever upptages till slutlig behandling. Jag finner mig därför förhindrad att nu för Kungl. Maj:t föreslå något anslag för berörda ändamål.

Jag övergår härefter till frågan om utbildningen av kvinnliga mejerielever och anhåller därvid att först få behandla spörsmålet om reformer beträffande förutbildningen.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen finnes redan nu i viss omfattning en ordnad förutbildning för mejerskor, för vilken bidrag utgår av statsmedel i form av anslag å tillhopa 8,100 kronor ur anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar. Kursen vid elevmejeri är ettårig. Understöd utgå såväl till innehavare av elevmejeri med 150 kronor per elev som till eleverna med 120 kronor respektive 60 kronor alltefter behovet. Under förutsättning att det högre elevunderstödet genomgående tages i anspråk, skulle det ifrågavarande anslagsbeloppet förslå till bidrag för och understöd till 30 elever. I det föregående har jämväl omnämnts, att det behövliga årstillskottet av fackutbildade mejerskor kan beräknas till cirka 70, medan det verkliga antalet elever (år 1928) icke uppgår till mer än 45. För inträde i de kvinnliga mejeriskolorna fordras nu två års väl vitsordad praktik. Det ena av dessa praktikår brukar fullgöras vid elevmejeri men även elever, som icke genomgått sådan kurs, hava på grund av den relativt ringa tillströmningen av sökande understundom måst intagas vid skolorna.

Medan utredningsmännen icke ansett tillrådligt att utsträcka den obligatoriska lärotiden vid elevmejeri för kvinnor längre än som för närvarande gäller, nämligen ett år, har lantbruksstyrelsen däremot gått in för en tvåårig förutbildning vid elevmejeri jämväl för kvinnliga elever, förutom ett provår, och har endast så till vida låtit de av utredningsmännen anförda skälen föranleda avvikelse från de för manliga elever förordade bestämmelserna, som styrelsen anser en viss jämkning kunna ske i kravet på ett års provtjänstgöring. Styrelsen föreslår därutinnan, att den, som genom förut förvärvad, väl vitsordad mejeripraktik visar sig besitta erfarenhet i och lämplighet för yrket, skulle äga obetingat företräde till inträde såsom elev vid elevmejeri.

För egen del anser jag mig i denna punkt böra ansluta mig till lantbruksstyrelsens uppfattning, vilken gjorts gällande även från andra håll. Utredningsmännens farhågor för att rekryteringen skulle försvåras genom ett dylikt krav på ordnad förutbildning under två år vid elevmejeri äro enligt min mening överdrivna. Jag tillstyrker alltså, att det även för mejerskornas vidkommande anordnas en tvåårig förutbildning vid elevmejeri och att sådan förutbildning, jämte ett därförut genomgånget provår, uppställes som villkor för inträde vid mejeriskola för kvinnor. Lika med lantbruksstyrelsen finner jag dock, att annan väl vitsordad praktisk erfarenhet inom mejerihanteringen må få godtagas såsom ersättning för provårstjänstgöringen.

Beträffande inträdesfordringarna till elevmejerierna torde — oavsett nyss angivet undantag med avseende å provårstjänstgöringen — liksom ock ifråga om undervisningen och ersättningen till elevmejeriernas in-

nehavare samma regler böra gälla som för den manliga förutbildningen. I enlighet med den uppfattning, som kommit till uttryck i lantbruksstyrelsens utlåtande, synas mig dock skäl föreligga att så till vida göra en åtskillnad mellan de båda elevkategorierna, att kvinnliga elever berättigas till elevunderstöd under förutbildningen. De skäl för bibehållande av dessa understöd, som anförts särskilt av lantbruksstyrelsen och av mejerikonsulentföreningen, synas mig välgrundade. Särskilt får jag betona, att den kontanta lön, de kvinnliga eleverna kunna påräkna, säkerligen blir skäligen ringa, vartill kommer, att dessa elever i motsats till de manliga i regel icke kunna, sedan de efter genomgångna kurser erhålla anställning inom mejerinäringen, uppnå sådana inkomster, att de förslå till att täcka jämväl kostnaderna under studietiden. Jag tillstyrker därför, att sådana elevunderstöd, som nu avses, alltjämt må bibehållas.

Då jag härefter övergår till den egentliga skolutbildningen för de kvinnliga eleverna, möter först frågan om skolornas storlek, antal och förläggning. På denna punkt hava, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, motsatta meningar gjort sig gällande under utredningsarbetets gång. Å ena sidan föreslås en mera koncentrerad organisation med ett fåtal större skolor. Å andra sidan har man velat bygga vidare på den nuvarande skolorganisationen med utgångspunkt från den hittills tillämpade organisationsprincipen, enligt vilken elevantalet vid skolorna skall hållas relativt begränsat. För egen del finner jag de skäl, som anförts för den förstnämnda uppfattningen, knappast vara övertygande. I huvudsak synas dessa skäl hänföra sig till önskvärdheten utav att huvudläraren vid skolan är boende på platsen och odelat ägnar sig åt skolmejeriets skötsel och undervisningen därstädes. Enligt min mening äro emellertid olägenheterna av den nu tillämpade ordningen, enligt vilken mejerikonsulenten fullgör huvudlärarfunktionerna, icke av den betydelse, att därav betingas en övergång till en helt ny och oprövad princip för denna skolorganisation. Som lantbruksstyrelsen framhållit skulle det väl sannolikt vara uteslutet att kunna anordna mejeriskolor av den avsedda storleken, vid vilka en rationell undervisning kunde bedrivas. Därtill kommer, som styrelsen också betonat, att vissa fördelar onekligen äro förenade med att mejerikonsulenten i egenskap av huvudlärare får ett mera direkt inflytande på undervisningen, fördelar som komma både konsulenten och eleverna till godo. För min del finner jag mig alltså böra ansluta mig till den av lantbruksstyrelsen hävdade uppfattningen och föreslår, att den nuvarande principen för de kvinnliga mejeriskolornas anordnande icke frångås.

Ställer man sig på denna ståndpunkt, gör sig emellertid med hänsyn till det erforderliga årliga tillskottet av mejerskor behovet av ytterligare sådana skolor genast påmint. Som förut anförts, finnas för närvarande sju skolor, varav en i vartdera av Södermanlands län, Östergötlands län,

Kalmar län, Skaraborgs län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län. Jag anser i likhet med lantbruksstyrelsen erforderligt, att medel anvisas för inrättande av ytterligare två skolor. En av de nya skolorna torde för tillgodoseende av de från södra och mellersta Norrland samt Dalarna framkomna önskemålen böra anordnas inom denna del av landet. Det närmare avgörandet angående platsen för skolornas förläggning torde böra ankomma på lantbruksstyrelsen. Vid envar av de nio skolorna skulle finnas plats för i medeltal 7 à 8 elever, varigenom hela det årliga tillskottet av mejerskor skulle uppgå till cirka 70. Jag utgår därvid ifrån, att antalet frielever skall, såsom av lantbruksstyrelsen föreslagits, utgöra minst 54.

Vad angår de för de kvinnliga lägre mejeriskolorna gällande bestämmelserna skulle, därest den av mig förordade ståndpunkten godtages, ingen annan ändring däri påkallas än ifråga om inträdesfordringarna, vilka skulle anpassas efter de skärpta kraven på ordnad förutbildning. En överflyttning av den mera elementära teoretiska undervisningen från skolan till förutbildningskurserna, vilket förordats av lantbruksstyrelsen, kan ske genom beslut av detta ämbetsverk, som enligt nu gällande bestämmelser äger fastställa undervisningsplan, vid vilken befogenhet styrelsen alltjämt torde böra bibehållas.

I vissa av de inkomna yttrandena har uppmärksamhet ägnats frågan om det åt huvudlärare vid kvinnlig mejeriskola utgående arvodet. Sålunda har av mejerikonsulentföreningen påpekats, att arvodet, som nu utgör 800 kronor jämte 300 kronor i reseersättning — vid skolorna i de två nordligaste länen utgår sistnämnda ersättning med 600 kronor — skulle höjas till 2,000 kronor, reseersättning inberäknad. Utredningsmännen hava beträffande de skolor, där enligt deras förslag konsulenten alltjämt skall fungera som huvudlärare, föreslagit ett arvode av 1,500 kronor. Lika med lantbruksstyrelsen finner jag på grund av de ökade krav, som skulle ställas på huvudläraren, skäl föreligga för en mindre höjning av arvodet och tillstyrker i sådant syfte, att detta må utgå med högst 1,000 kronor, vartill skulle komma reseersättning med nu fastställda belopp.

I de till eleverna vid mejeriskolor för kvinnor nu utgående elevunderstöden finner jag mig icke böra föreslå någon förändring.

De ekonomiska konsekvenserna av de av mig föreslagna åtgärderna med avseende å utbildningen av kvinnliga mejerielever skulle bliva följande.

För förutbildningen av 70 elever skulle anslag erfordras dels till understöd åt elevmejeriernas innehavare med 150 kronor för elev för förstaårskursen och 200 kronor för elev för andraårskursen eller tillhopa 24,500 kronor. Emellertid anser jag mig kunna utgå ifrån, att ett anslag av sådan storlek icke omedelbart behöver ställas till förfogande. Man torde kunna antaga, att ett visst antal elever vinna inträde vid mejeriskolorna efter dispens från förutbildningsbestämmelserna. Vidare synes man av hittills gjorda erfarenheter ifråga om rekryteringen av mejer-

skor knappast våga förutsätta, att ett så stort antal som 70 stycken skulle omedelbart söka inträde vid förstaårskursen respektive vinna inträde vid andraårskursen antingen efter genomgången ettårig kurs enligt nuvarande ordning eller efter dispens. För min del är jag av den uppfattningen, att man för nästa budgetår näppeligen behöver räkna med högre belopp än som skulle erfordras för 50 elever till vardera kursen d. v. s. tillhopa *17,500 kronor*. Nämnda belopp torde böra uppföras såsom *extra reservationsanslag* under benämning *statsbidrag för elevmejerier för kvinnliga elever*.

Emellertid anser jag mig böra framhålla, att, därest det av mig sålunda för nästa budgetår beräknade beloppet i verkligheten skulle visa sig otillräckligt, det icke torde vara uteslutet, att eventuellt ytterligare medelsbehov kan för det året täckas medelst bidrag från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar.

Beträffande anslagsbehovet för mejeriskolor för kvinnor, i löpande riksstat upptaget till 29,000 kronor, skulle detta anslag behöva ökas dels med ett belopp av 1,400 kronor för beredande av arvodesförhöjning med 200 kronor åt envar av huvudlärarna vid nu förefintliga sju skolor, dels med ett belopp av tillhopa 9,000 kronor för inrättande av ytterligare två skolor. *Ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor* skulle härigenom komma att utgå med ett från 29,000 till *39,400 kronor förhöjt belopp*. I grunderna för anslagets disponerande skulle inga andra ändringar ske än som av mig nyss angivits. Jag förutsätter, att anslaget må kunna användas jämväl för anskaffande av undervisningsmaterial. Anslaget torde alltjämt utgå såsom reservationsanslag.

Vad slutligen angår elevunderstöd åt kvinnliga elever skulle, som jag förut angivit, sådana understöd utgå såväl under förutbildningen som under skolåret. Erforderliga medel anvisas för närvarande, som jag förut nämnt, från anslaget till befrämjande i allmänhet av jordbruk och lantmannanäringar i vad gäller elevunderstöd under förutbildningen, medan däremot understöd åt elever vid mejeriskolor för kvinnor utgå från det å riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, i löpande riksstat och i årets statsverksproposition upptaget till 200,000 kronor. Enligt min mening torde vara lämpligt att i samband med den omreglering av anslagen till den lägre mejeriundervisningen, som av mig nu ifrågasättes, vidtaga sådan förändring beträffande medelsanvisningen för elevunderstöd under förutbildningen, att jämväl dessa understöd anvisas från nyssnämnda ordinarie förslagsanslag till elevunderstöd vid lägre lantbruksundervisningsanstalter. Då sist nämnda anslag så sent som vid 1930 års riksdag bestämdes till nuvarande belopp, 200,000 kronor, från att tidigare hava utgått med ett belopp av 160,000 kronor och då det ställer sig vanskligt att med större grad av säkerhet beräkna det ökade anslagsbehov, som föranledes av den av mig förordade ökningen av elevantalet

och omförandet till nämnda anslag av elevunderstöden under förutbildningen, anser jag mig icke för närvarande, innan närmare erfarenhet vunnits om det verkliga anslagsbehovet på denna punkt, böra föreslå högre belopp än som blivit i årets statsverksproposition upptaget.

I utredningsmännens förslag rörande den lägre mejeriundervisningen finnes jämväl framhållet behovet av anslag för anordnande av repetitions- och fortbildningskurser. I likhet med lantbruksstyrelsen får jag beträffande detta spörsmål erinra, att anslag för sådant ändamål redan ställts till förfogande av 1930 års riksdag, i det att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag i proposition nr 266, punkt 4, för budgetåret 1930/1931 under nionde huvudtiteln anvisat ett extra reservationsanslag av 30,000 kronor för anordnande av fortbildningskurser för mejeripersonal. Närmare bestämmelser beträffande statsunderstöd till dylika fortbildningskurser finnas meddelade i kungörelse den 19 december 1930 (nr 433).

Såsom framgår av den av mig förut lämnade redogörelsen hava under utredningen rörande den lägre mejeriundervisningen förslag framkommit om anordnande av en mera fast organiserad lokal ledning av denna undervisning. Av det s. k. Malmömötet föreslogs sålunda, att förutbildningen skulle länsvis ställas under tillsyn av en mejerinämnd, bestående av länets mejerikonsulent ävensom av representanter för mejeriidkare och mejerister. Till detta förslag hava utredningsmännen i sitt betänkande uttalat sin anslutning under framhållande likväl, att en sådan nämnd borde inrättas för varje hushållningssällskaps område samt att respektive hushållningssällskaps förvaltningsutskott borde utse medlemmarna i nämnden efter förslag av vederbörande mejeriidkare och mejeristorganisationer. Lantbruksstyrelsen har även anslutit sig till tanken på en sådan mera fast organiserad lokal ledning av mejeriskolväsendet men har därvid gått något längre än som skett i nyssnämnda förslag. Under erinran att det redan nu finnes särskilda av vederbörande hushållningssällskap utsedda lokala styrelser för kvinnliga elevmejerier och mejeriskolor, i vilka styrelser lantbruksstyrelsen utser ordförande, har styrelsen uttalat önskvärdheten utav att mera fasta former tillskapades för dessa styrelser samt att åt dem överlätes den lokala ledningen av samtliga mejeriskolor och elevmejerier inom respektive distrikt.

För egen del finner jag den sålunda framförda tanken på mera fast organiserade lokala styrelser för den lägre mejeriundervisningen värd beaktande. Jag delar därvid den av lantbruksstyrelsen uttalade uppfattningen, att sådana styrelser lämpligen borde åstadkommas genom en utveckling av de redan nu föreskrivna lokala styrelserna för de kvinnliga elevmejerierna och mejeriskolorna. I enlighet med lantbruksstyrelsens förslag, mot vilket jag icke har något att erinra, skulle en mejeriskolsty-

relse finnas för varje hushållningssällskaps område eller — där flera hushållningssällskap förenat sig om en gemensam mejerikonsulent — för dessa sällskaps verksamhetsområden. Ordförande i skolstyrelsen skulle utses av lantbruksstyrelsen. Antalet övriga ledamöter skulle vara fyra. Dessa skulle utses av vederbörande hushållningssällskap och representera sakkunskapen på mejeriområdet inom distriktet. Därjämte skulle distriktets mejerikonsulent vara medlem av styrelsen. Varken till ordförande eller övriga medlemmar i mejeriskolstyrelsen skulle utgå arvode. Styrelsens uppgift skulle bland annat vara att hos lantbruksstyrelsen föreslå lämpliga elevmejerier, att antaga elever till första förutbildningskursen samt att yttra sig beträffande dispens från inträdesvillkor till mejeriskola. Därjämte skulle styrelsen utöva den närmaste tillsynen i allmänhet över elevmejerierna och skolorna samt med uppmärksamhet följa mejeriundervisningens utveckling inom distriktet.

Beträffande inspektionen av den lägre lantbruksundervisningen har i utredningsmännens betänkande framlagts förslag om, att denna inspektion skulle centraliseras hos lantbruksstyrelsen och att inom styrelsen skulle inrättas en särskild byrå för undervisningsärendena. Vad angår den lägre mejeriundervisningen har uttalats, att denna utbildningsgren intoge en särställning och att för inspektion på detta område icke lämpligen kunde användas allmänt lantbruksutbildade inspektörer. Denna gren av inspektionsverksamheten borde under byråchefens tillsyn utövas av statskonsulenten i mejerihushållning. Utredningsmännen hava beträffande den lokala tillsynen dessutom föreslagit, att huvudläraren vid de större mejeriskolorna skulle utöva tillsyn över elevmejerierna inom respektive distrikt. En reservant inom kommittén har på denna punkt uttalat, att hela ansvaret för och ledningen av åtgärderna för lantbruksundervisningens befrämjande borde ligga hos lantbruksstyrelsen såsom sådan. Särbestämmelser i förevarande avseende ifråga om den lägre mejeriundervisningen syntes icke vara önskvärda.

Då jag beträffande frågan om den lägre lantbruksundervisningens ordnande icke är beredd att nu underställa detta ärende i hela dess vidd Kungl. Maj:ts prövning, har jag icke heller funnit anledning närmare ingå på utredningsmännens förslag om den centrala inspektionens ordnande genom en omorganisation inom lantbruksstyrelsen. Jag förutsätter alltså, att inspektionen av den lägre mejeriundervisningen, liksom hittills, skall tillsvidare omhänderhavas av detta ämbetsverk med biträde av statskonsulenten i mejerihushållning. Ifråga om den lokala tillsynen bör naturligen en väsentlig del av ansvaret härför kunna övertagas av de av mig förordade lokala mejeriskolstyrelserna. Att mejerikonsulenten skall i första hand öva tillsyn över elevmejerierna synes mig självfallet, liksom ock att något särskilt resekostnadsbidrag av statsmedel därvid icke kan ifrågakomma.

På grund av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) höja ordinarie reservationsanslaget till lägre mejeriskolor för kvinnor, nu ..... kronor 29,000,
med ..... » 10,400
till ..... » 39,400;

2) såsom statsbidrag för elevmejerier för manliga elever anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 8,750 kronor;

3) såsom statsbidrag för elevmejerier för kvinnliga elever anvisa för budgetåret 1931/1932 ett extra reservationsanslag av 17,500 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Vid protokollet:

Joh:s Thygesen.

310262. Stockholm, Isaac Marcus Boktryckeri-Aktiebolag, 1931.